

Váralljai Csocsán Jenő (Oxford):
ERDÉLY ÉS A HÁROM NEMZET
*középkorból eredő autonómiája*⁶

1. A három nemzet kialakulása

a) magyar vármegyék

Az erdélyi hét vármegyét, amiről [Trans]sylvania Septem Castra-nak nevezte az 1375-95 években a Libro del conocimiento (Madrid, MS 1997 fol 48^{recto}) Erdélyt tulajdonképpen Szent István hozta létre. Doboka vármegye Csanád vezér apjáról kapta a nevét, aki Sarolt testvérét, Karoltot vette el, és így Szent István anyjának sógora volt. Szolnok vármegyét pedig (és így Belső Szolnokot és Közép-Szolnokot is) az 1046. szeptember 24-én a pesti révnél vértanú-halált halt Szolnok ispánról nevezték el. Szent István az erdélyi Gyula legyőzése után szépapjára, az erdőelvi Zoltánra bízta a gyula meghódított tartományát, ami valójában a korai Fehér vármegyét alkotta. Makkai László rámutatott, hogy az a Mercurius princeps Ultrasilvanus, aki 1111-ben és 1113-ban az erdélyi vajdaságot vezette, 1097-ben Mercurio comes Bellegratae-ként szerepelt, ami arra mutat, hogy az erdélyi vajda egyúttal Fehér vármegye ispánja is volt eredetileg.⁷

V. István, aki apját követve 1257-ben megkapta dux Transylvaniae címet is, ifjabb király korában 1263-ban az erdélyi vajda hivatalát egyesítette a szolnoki ispán hivatalával is.⁸

A régi Szolnok vármegye ispánja először 1163-ban jelenik meg az oklevelekben.⁹ Makkai László felsorolásában a többi erdélyi vármegye ispánjai közül a dobokai-ról először 1164-ben, a Kolozs vármegyeiről 1177-ben, a küküllői-ről 1214-ből maradt fenn először említés. Maga a

dobokai vár a forrásokban 1068-ban, a küküllői vár 1177-ben jelenik meg, a tordai vár pedig

⁶ Hálásan köszönöm Dr. Kelemen Idának az Országgyűlési Könyvtár fősztályvezetőjének és Villám Juditnak a Magyar Parlamenti Gyűjtemény szakreferensének a kért régi erdélyi törvények szövegének megküldését

⁷ Makkai László: Erdély a középkori magyar királyságban in: Szász Zoltán: Erdély története, I. kötet Budapest 1986, 285. oldal.

⁸ loco citato

⁹ Kristó Gyula (főszerk.), Engel Pál, Makk Ferenc: Korai magyar történeti lexikon (9-14- század). Budapest (1994).

már 1075-ben, azonban a tordai ispánnak az Árpádkorból nem maradt fenn említése. Hunyad vára a pápai dézsma jegyzékekben 1256-ban kerül elő.¹⁰

Az ispánokat a Királyhágón innen a király, a Királyhágón túl az vajda nevezte ki.¹¹

Az erdélyi hét vármegye középkorból eredő autonómiáját tanúsítja, hogy „Erdélyben is szokásos volt a „proclamata congregatio” [nevű vármegyék gyűlése], de generálisnak hívták. Az anyaországban rendszeren két-három vármegye tartotta együttesen, királyi rendeletre; az orvok és latrok üldözésére, máskor pedig a birtoklást igazoló királyi okiratok előmutatására hívták össze.¹² Erdélyben pedig a hét vármegye tartotta királyi meghagyásra, esetleg királyi biztosok jelenlétében és elnöklete alatt, ahol az erdélyi magyarok már az Árpádkorban gyakorolták autonómiájukat. Összehívójuk, elnökük a vajda, vagy helyettese, az alvajda; tárgyai leginkább polgári bírósági ügyek: több szomszédos vármegye nemeseinek nagyobb vagyoni jogi pereit, főleg, ha a peres birtokok különböző megyékben voltak. Sokszor tartottak ilyen Belső-Szolnok, Kolozs és Doboka megyék és pedig Bonchidán, hol Doboka megye tartotta rendszeren gyűléseit. E korszak a kiforrás korszaka, a megyéknek állandó székhelye nem volt, a hét vármegye közgyűlését Tordán Keresztesmezején tartották. Az egyes vármegyék gyűléseit hol itt, hol ott. Ez a mozgó székhely megfelelt az autonómiának. A vármegye dolgainak intézői a tisztviselők voltak. A tisztviselői kar eleinte kevés tagból állott”¹³

b) a székely székek kialakulása

Azt már Nagy Géza kifejtette a milleneumi történetben, hogy „a székelyek Kuvrát VII. századi hun-bolgár népéhez tartoznak, s nevük összefügg az «eszegel-boldár névvel»¹⁴

A székelyek eredetének ezt az elméletét végülis Szádeczky-Kardoss professzor is elfogadta,¹⁵ és tulajdonképpen ezt fejlesztette tovább László Gyula „Kettős honfoglalás” elméletében.¹⁶

Mindez megfelel a székelyek azon megrögzült hagyományának is is, hogy ők Etele király népe. Ennek a meggyőződésnek az alapját az óbolgár király jegyzék tanúsítja, mely szerint Kuvrát [vagyis Kürt] Atyl –magyarul Etele- király Gyula nemzetségéből származott.¹⁷

Szádeczky-Kardos rámutatott, hogy már Anonymus tudta, hogy *a székelyek* akkor csatlakoztak a magyarokhoz, amikor azok a földi révnél, vagyis Szentesnél átkeltek a Tiszán és a Kórogy vize mellett letáboroztak, majd pedig részt vettek Bihar vára ostromában a Körös vidéken,¹⁸ ahol a székelyek nyomát őrzi Székelytelek és Székelyhíd helység, és ahol Mezőtelegd is

¹⁰ Makkai László: Erdély a középkori magyar királyságban in: Szász Zoltán: Erdély története, I. kötet Budapest 1986, 285. oldal.

¹¹ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 55. oldal

¹² Anjou-kori okmánytár I. k. 435, 453. lap. Hajnik Imre: „A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt” Bp. 1899. 66-67. 1.

¹³ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 54. oldal.

¹⁴ Nagy Géza: Magyarország története a népvándorlás korában, Budapest 1895, CCCLI. oldal.

¹⁵ Szádeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 27-29. oldal. Cf.: Herman Gusztáv Mihály ugyanennek a könyvnek a bevezetésében a 10. oldalon.

¹⁶ László Gyula: A „kettős honfoglalás”. Budapest, 1978; László Gyula: Múltunkról utódainknak I-II.; Püski, Budapest, 1999

¹⁷ Omeljan Pritsak: Die Bulgarische Fürstenliste und die Sprech der Protobulgaren, Wiesbaden 1955, 76. oldal; cf.. 15. oldal. Kour; 48. oldal Geschlecht Doulo.

¹⁸ Szádeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 21. és 19. oldal.

„et fluvium Thyscie in porti Beuldu transnavigaverunt et inde equitantes iuxta fluvium Couroun castrametati sunt et omnes Siculi, qui primo erant Atthyle regis...obviam pacifici venerunt...ipse praecedentibus Siculis contra Menumarout equitare ceperunt, fluvium Kris in Cervino Monte[=Szarvas] trannataverunt..” (Anonymus 50-51. fejezete in: Szentétery Scriptores rerum Hungaricarum, I kötet Budapest 1937, 101. oldal, 15-19 sor 103. oldal).

található.¹⁹ Ezen a vidéken, a Tiszántúlon jelentékeny számú bizánci keresztet találtak a régészek a X. századból²⁰ és itt fekszik Gyula város, amit eredetileg Gyula-monostornak neveztek.

Ez azért lényeges, mert az erdélyi Gyula székhelyének, Gyulafehérvárnak a vidékén fekszik Szászsebes és Szászorbó, amint Szászkéz is a Nagyküllő vidékére esik. Már pedig Györffy György kimutatta, hogy a Küllők vidékén is voltak a Gyula nemzetségnek szálláshelyei.²¹ Mindez azt mutatja, hogy a szászok beköltözése előtt az említett helynevekben rögzült székelyek laktak a Gyulák székhelye körüli szóban forgó településeket. A székelyek tehát eredetileg a Gyulák népe volt, akiknek téli, illetve nyári szálláshelyét jelöli Gyulafehérvár és Gyula(monostor).

A Tiszántúlon lelt X. századi bizánci keresztet és a Maros vidékén fennmaradt bizánci alaprajzú kora-Árpádkori templomok²² azt tanúsítják, hogy a csíki székely krónika valós székely hagyományt jegyzet föl *abban*, hogy székelyek korábban a bizánci rítust követték.²³ Aligha véletlen, hogy éppen mind Szászsebesen, mind Szászorbón, mind Szászkézden bizánci kerek templomoknak voltak bizánci kerek templomok,²⁴ vagyis a székelyek, míg ott laktak, a bizánci szertartást követték. Egyébként a bizánci rítus különösen Kézdi székben volt leginkább jelentős még a későbbi századokban is,²⁵ és onnan kerülhetett Aranyos székbe.

Az erdélyi ősi Fehér vármegye a Marostól délre majd egész Dél-Erdélyre kiterjedt, - felölelve Gyulafehérvártól Bálványosvárig sok mindent -, és így tulajdonképpen a Gyulák ősországa. Nem véletlen, hogy Fehér vármegye főispánja eredetileg mindig az erdélyi vajda volt.²⁶ II. Géza király azonban részben a határ védelmére németeket kezdett telepíteni Fehér megye határmenti részeire, majd az őt követő uralkodók egyre nagyobb számú német telepet hoztak létre Fehér vármegyének ezen a részén, amit Királyföldnek neveznek.²⁷ A székelyek a legnagyobb része ennek nyomán telepedett át innen a tulajdonképeni Székelyföldre.²⁸

¹⁹ Szádeczky-Kardos Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 37. oldal.

²⁰ Alexandru Madgearu: The mission of Hierotheos, location and significans, Byzantinoslavica 2008 (66. évfolyam), 128-129. oldal. Révész Éva Bizánci keresztet a X–XI. századi sírokból in: Középkortörténeti tanulmányok 6. (A VI. Medievisztikai Ph.D konferencia Szeged, 2009 június 4-5 előadásai,) Szeged 2010, 197. oldal.

²¹ Györffy György: István király és műve, Budapest 1977, p170 („21. István támadása (1003) a Bizánccal szövetséges erdélyi Gyula ellen); p167 (+1000 körüli tartomány uraságok” (uruságok) Délkelet-Magyarországon”)

²² Dr Szilágyi András: A Kárpátmedence Árpád-kori rotundái és centrális templomai Bp 2009, 264. oldal.

Algyógy 271. oldal, Guraszda 275-276. oldal, Gyulafehérvár 271.o, Szászsebes Szent Jakab kápolna 283-Szászkéz 284. oldal, Szászorbó 284. oldal, Segesvár 284. oldal, Szászváros 282-283. oldal, Szeben Szent János rotunda 281-282. oldal,

Székelyudvarhely Jézus kápolna 285-286. oldal, Székelyszáldobos 286-287. oldal, Gyergyószentmiklós Szent Anna kápolna 287- Kézdiszentlélek Szent István kápolna 288-290. oldal.

Demsus 276-281. oldal, cf: Daniela Marcu Istrate: Byzantine influences in the Carpathian Basin around the turn of the millennium. The pillared church of Alba Iulia, 181, oldal, 187, 195. oldal.

²³ Timkó Imre (és Molnár Nándor): Keleti kereszténység, keleti egyházak, Budapest 1971, 390. oldal.

²⁴ Dr Szilágyi András: A Kárpátmedence Árpád-kori rotundái és centrális templomai Bp 2009, Szászsebes Szent Jakab kápolna 283 oldal, Szászkéz 284. oldal, Szászorbó 284. oldal,

²⁵ Timkó Imre (és Molnár Nándor): Keleti kereszténység, keleti egyházak, Budapest 1971, 390. oldal.

²⁶ Makkai László: Erdély a középkori magyar királyságban in Szász Zoltán: Erdély története, I. kötet Budapest 1986, 285. oldal.

²⁷ op. cit. 293. és 225. oldal.

²⁸ ibidem

Terra Siculorum terre Sebes megjelölés 1224-ben fordul először elő, ami Sepszi széknek a legrégebbi említése.²⁹ Kézdi szék 1271-ben már annyira népes, hogy V. István király onnan telepíti Aranyos székét.³⁰ A fennmaradt oklevelekben Kézdi szék első említése 1427-ből,³¹ Orbai széknek pedig 1419-ből való.³²

Székelyudvarhelyt eredetileg, – úgy tűnik – a bihari [Mező]Telegdiék telepítették, mert 1235-ben ezen a néven szerepel.³³ A fennmaradt följegyzésekben viszont Udvarhelyszéknek, mint ilyennek a neve csak 1448-ban található legrégebbiről.³⁴ Udvarhely azonban aligha vált volna a székelység központjává, ha nem lett volna sokkal régebbi eredetű.

Csíkszék hadnagyát 1324-ben, Csíkszéket ezen a néven 1419-ben említik legkorábban.³⁵ Maros szék első fölmaradt említése 1408-10-ből való,³⁶ míg Marosvásárhelyt Székelyvásárhely néven az „Első okleveles adat 1344-ből említi”³⁷

A székely ispánok névsorát 1235-től ismerjük, midőn Bagomér, Szoboszló fia (a Ludán nemzetségből) mint a székelyek ispánja szerepelt IV. Béla bolgár hadjáratában.³⁸ Szadeczky-Kardoss Lajos rámutat,³⁹ hogy a XIV. században a Loconczia, majd főképpen a Lackfiak voltak a székelyek ispánjai, 1387-90-ig pedig a Dráffyok ősei: Balk és Drag.

A XV. században a székely ispánok hivatalában egymást váltogatta a legnagyobb magyarországi országbárok családjának egy-egy tagja, így 1477-93-ig a kenyérmezei hős Báthory István, majd 1493-1498 bélteki Drágffy Bertalan következett.

²⁹ II. András szászoknak adott kiváltságlevelében: Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.

³⁰ Székely Oklevéltár I. 56, 70 (Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.)

³¹ Székely Oklevéltár, III. 6 (Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.)

³² Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.

³³ Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal., ahol Urkundenbuch I. 63-at és Székelyoklevéltár III. 3-t idézi.

³⁴ Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal., ahol Székely oklevéltár I.159-rt idézi.

³⁵ Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal, ahol Székely oklevéltár III. 81-et idézi.

³⁶ Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.

³⁷ Székely oklevéltár I. 25 Idézi: Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 45. oldal.

Székely oklevéltár I. 51 Idézi: Szadeczky Lajos előadó:A Székelyek történelmi intézményeiről. I. Erdélyi Magyar Adatbank A Székely Kongresszus szervezete, tagjainak névsora, tárgyalásai és határozatai, 37. oldal

³⁸ Gróf Lázár Miklós: A székely ispánok; Karácsonyi J. (A székelyek eredete 21.) ennek hitelességét kétségbe vonja Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 52 és 66. oldal 10. lábjegyzet.

³⁹ Szadeczky-Kardoss Lajos: A székely nemzet és alkotmánya, Székelyudvarhely 2012, 53. oldal

A mohácsi vész után I. Ferdinándnak erdélyi vajdája és a székelyek ispánja Perényi Péter, a koronaőr; Szapolyai János királyé Báthori István, a későbbi lengyel király atyja, később Majlád István. I. Ferdinánd rövid uralma alatt (1552-56.) ecsedi Báthory András, majd Kendi Ferenc és Dobó István az erdélyi vajdák és székely ispánok. Báthory Istvántól kezdve (1571-től) az erdélyi fejedelmek magok voltak a székely ispánok.⁴⁰ Ez a cím 1691-től sem a gubernátorok, sem a magyar királyok címében nem szerepel. Mária Terézia 1742-ben a székelyek kérésére újra felvette fejedelmi címei közé, s azóta mindig benne volt a magyar király címeiben.⁴¹

A székely ispánok rendes székhelye Görgény vára volt, melynek uradalmát bírták, jövedelmét élvezték, s ahol várnagyaik voltak. Töröcsvár uradalma is hozzájuk tartozott Szádeczky Kardoss szerint.⁴²

A székelyek már a középkortól fogva gyakorolták autonómiájukat, amit a fennmaradt források, melyekben a következő székely nemzet következő gyűlésekről való feljegyzéseket találjuk:

a) 1357: a *szentmihályi* vár birtokviszonyait vizsgáló⁴³

b.) azon végzés, mely 1451-ben Marosvásárhelyen Vízaknai Miklós, az erdélyi részek alkormányzójának elnöklete alatt tartott gyűlésen hoztak, s mely az oldalágbeli vérek örökösödéséről és elévüléséről intézkedik;⁴⁴ ezt a végzést Báthori Zsigmond 1592-ben megerősítette;

c.) 1466. évi *zabolai* részgyűlés határozatai, amelyek János, szentgyörgyi és bazini gróf, erdélyi vajda elnöklete alatt hozattak;⁴⁵

d.) a székely nemzetnek 1499-ben Udvarhelyen hozott nemzetgyűlési határozatai, amelyek alapján II. Ulászló azévi szabadságlevelét kibocsátotta;⁴⁶

e.) 1505. évben Udvarhelyt Bögözi János főkapitány elnöklete alatt a bírák megválasztásáról, azok tulajdonságairól és esküjéről hozott végzés;⁴⁷

f.) 1506-ban Agyagfalván gyergyói Lázár András elnöklete alatt hozott végzések, melyekben a hűtlenség büntette meghatározottat, a peres ügyeknek ünnepnapokon való ellátása megtiltatott s a végrehajtás módja rendeztetett;⁴⁸

g.) a székely nemzetnek szokásjogon alapuló jogszabályainak nagy részét az 1555. évi marosvásárhelyi országgyűlés idején összeszedték s összeírták, s azokat Dobó István s Kendy Ferenc I. Ferdinánd nevében, mint ennek teljhatalmú biztosai (1552. 23. art.) 1555. szeptember 28-án jóváhagyták és megerősítették. Az összegyűjtött cikkek közül 74 magánosok közti jogviszonyokra, főként a per és perlekedés rendjére, 8 a bírák kötelességeire, 5 az erdélyi vajdának, mint a székelyek ispánjainak hatóságát tárgyalja. Eredetileg latin nyelven írták ezeket, később lefordították

⁴⁰ op. cit 54. oldal

⁴¹ „Benkő József: Transylvania, I. 196”-ot idézi Szádeczky op.cit. 54 oldal és 66. oldal, 12 lábjegyzet.

⁴² Székely Oklevéltár I. 119., 291., II. 95.

⁴³ I. Nagy Lajos királynak szóló káptalani jelentést említi a Magyar Katolikus Lexikon „Székely nemzetgyűlés” című közleménye szerint.

⁴⁴ Kolozsvári Sándor és Óvári Kelemen: Corpus Statutorum. Magyarországi helyhatósági törvények gyűjteménye. Budapest 1885, I.k.1 lap.

⁴⁵ op.cit., I. k. 2-7. 1.

⁴⁶ op.cit. I. k. 7-13. 1.

⁴⁷ op.cit. I. k. 13-16. 1

⁴⁸ op.cit. I. k. 16-19. 1

c) Szászok

II. Géza 1150 táján kezdett telepéseket hozni az Olt völgyébe határvédelemre a Rajna és a Mosel vidékéről és Flandriából, akiknek a nyelve a luxemburgi dialektushoz állt közel. Állítólag a szász bányászoknak adott kiváltságokról nevezték el őket szászoknak. II. András 1206-ban a karakói, magyarigeni és romoszi németeknek tehermentesítő kiváltságokat adva nevezi őket először szászoknak. II. András a németlovagrendet kiűzte 1224-ben és ugyanabban az évben kibocsátotta az Andreanumot a Baróttól Szászvárosig – vagyis a Királyföldön – lakó szászoknak, akiknek jogi személyiséget is adott és sajátos jogrendszert alakított ki számukra. Ha valamely fontosabb ügy került döntésre, összeült az egész község. A szászok beléletében így már az Árpádkorban valódi önkormányzat nyilatkozott meg.⁴⁹ Az eredeti Andreanum elveszett, szövege 1317-ben Károly Róbert megerősítéséből maradt fenn.

A szász székekről csak 1320. év óta tudunk.⁵⁰ Károly Róbert a szászok 1324. évi lázadásának leverése után az ellenőrzés hatékonyabbá tétele végett megszüntette a szebeni ispánnak eddigi területi hatáskörét, a szeben provinciát bírói illetékességi körökre „szék”-ekre osztotta, és ezek élére maga jelölte ki a vezető tisztviselőt a királybíró, rendesen a hozzá közel álló szász gerébcsaládok tagjai közül.⁵¹

A XIV. századból tudunk a szász székekről: a szebeni terület hét székéről, valamint a Két-székéről, az akkor még a Székelyföld területén levő Medgyesről és Selykről. Legelőbb Kőhalmoszéket említik⁵² 1324-ben; az összes széket 1349-ben sorolták föl.⁵³ A Hétszék elnevezés először 1359-ben fordult elő.⁵⁴

⁴⁹ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 85. oldal.

⁵⁰ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 84. oldal.

⁵¹ Makkai László Erdély a középkori magyar Királyságban (896-1526) in Köpeczi Béla Erdély története, Budapest 1987, I. kötet, p 335

⁵² Fejér György: Codex Diplomaticus. VIII/2.[Budae 1832] 596. 1.

⁵³ Pesthy Frigyes: „Az eltűnt régi vármegyék” Bp. 1880. 11. k. 43. 1.

⁵⁴ Fejér György: Codex Diplomaticus. IX/3.[Budae 1839] 75. 1.

A szász székek teljesebb felsorálása a következő:

Nagyszeben (*Hermannstadt*),
Kőhalom (*Reps*),
Segesvár (*Schäßburg*),
Nagysink (*Groß-Schenk*),
Újegyház (*Leschkirch*),
Szerdahely (*Reussmarkt*),
Szászsebes (*Mühlbach*),
Szászváros (*Broos*),
Medgyes (*Mediasch*) és
Selyk (*Schelker*) szék.⁵⁵

Az 1437. évi kápolnai gyűlésen a három nemzet uniójának kimondásánál Beszterce képviselve volt; 1441-ben még a királynénak adózott.

1453-ban V. László Beszterce várost és kerületét örökös grófsággá tette s Hunyadi János és utódainak adományozta, s a grófságot a vajdák és más bírák hatósága alól kivette, felette csak a király, nádor és a tárnokmester hatóságát tartotta fenn.⁵⁶ Hunyadi János életében Beszterce változást nem érzett. A nagy hős ismerte a szászok érzékenységet, bölcsen kormányzott s 1453. július 22-én megengedte, hogy a nagyszebeni nemzetgyűlésen megjelenhessenek, a határozatokban részt vehessenek, amennyiben azok az ő örökös grófságára ki nem hatnak.⁵⁷

1402-ben Medgyes és Selyk székek, (melyek akkor még a Székelyföld területéhez tartoztak) királybíró választásra kaptak a királytól engedélyt, és 1464-ban Mátyás király ezt megengedte Szeben városának is. 1469-ben pedig a szebeni tartomány mind a hét széknek is.⁵⁸

1486-ban Mátyás az Andreanumot kiterjeszti Barcaságra, Besztercére, Segesvárra, és az összes szász a szebeni polgármester személyében a szebeni szász gróf alá kerül. 1486. február 6-án Mátyás király létrehozta az universitas Saxonumot, amibe a Királyföldön kívül belefoglalta Beszterce-Naszódvidéket és a Barcaságot is,⁵⁹ és így önkormányzatukba gyakorlatilag az

⁵⁵ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 85. oldal.

⁵⁶ Thuróczi P. IV. C. 51; Teleki: „Hunyadiak kora” X. k [Pest 1853]. 347. 1., I[osephus]. C[arolus]. Eder: ad Schesaeum. Christianus Schesaeus. Ruinae panonicae adcurante I[osephus]. C[arolus]. Eder Scriptores. Rerum. Transylvanicarum I. [Nagyszeben 1797]

⁵⁷ Endes, op.cit. 89. oldal.

⁵⁸ Makkai László Erdély a középkori magyar Királyságban (896-1526) in Köpeczi Béla (főszerk.): Erdély története, Budapest 1987, I. kötet, p 335

⁵⁹ Makkai László Erdély a középkori magyar Királyságban (896-1526) in Köpeczi Béla (főszerk.): Erdély története, Budapest 1987, I. kötet, 335 oldal és csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 92. oldal.

összes erdélyi szászt befoglalta.

Területileg ekként alakult ki véglegesen a szászság, midőn I.Mátyás 1464-ben Fejérvárt a szebeni szász ispánsági méltóságot a királyi bíróival egyesítette s megengedte, hogy a két méltóságot viselő egyént a szászok maguk választhassák és pedig életfogytáig.⁶⁰ Ezáltal a szász universitas a maga teljességében megszületett, az összes szászok egyesülésével, saját maguk választotta nemzeti főnök alatt, saját tisztviselőikkel, saját joguk alkalmazása mellett, statutum alkotatási joggal a magyar nemzeti király adománya alapján az Andreanumban megalkotott első szász terület életének 240. évében.⁶¹

A szászok 1546-ban hozott nemzetgyűlési határozattal elrendelték a szász szokásjog összegyűjtését, amit Bomel Tamás szász nemzeti jegyző végzett el, s 1560-ban elkészítette a kéziratban fennmaradt: „Statuta iurium municipalium” című művet.⁶²

Dr. Endes Miklós a szászok középkorban kialakult autonómiáját a következőképpen írta le: „A szászok a Szapolyai János halála után támadt zavarok közt összehívott 1540. évi országgyűlésen megjelentek; ekkor Vintz és Borberek mint a havasalföldi vajdák egykori adománybirtokai említették, amelyeket Majlád István elfoglalt, de azokat Martinuzziék Hadul vajdának visszaigérték.

Ekkor a szebeni királybíró (Szeben városa polgármester), egyben feje a Hétszéknek és a szász univerzitásnak, minden év Katalin napjára szász nemzeti gyűlést (Konflux) hirdetett, amelyen a szász székek küldötteivel s a többi tanácstagokkal elintézte a szász egyetemhez fellebbezett pereket, a királyföldi határkérdéseket és számba vette a hét bírák jószágainak jövedelmét s azt felosztotta és határozott a jószágok ügyei felett. E gyűlés tárgyai voltak még: az országos adó, katonaugy, követségek, unió, iskolák, egyházak ügyei. Ezek voltak tehát a szász univerzitás ügyei.

Kolozsvárt a magyarság folyton szaporodott, 1568-ban János Zsigmond akként döntött az akkori unitárius Kolozsvár főtéri templomára nézve, hogy annak plébánosa váltakozva legyen német és magyar. Dávid Ferenc szász lévén, utána jöjjön magyar s majd ismét szász stb., így legyen a tanoda igazgatóival is; amely nemzetből lesz a bíró, azé legyen azon évben a templom, a másik nemzet időközben egy újonnan építendő kisebb templomba járjon; a város kapuira két lakat tétessék, egyiknek kulcsa magyarnál, a másiké száznál legyen, terhek is felosztattak egyenlően, hadba mind a két nemzet egyenlő számmal volt köteles megjelenni. Így Kolozsvár teljesen elmagyarosodott és a szász városok közül kivált; így tűntek el a szászok Tordán, Enyeden, Deésen, Alvincen, Berbereken és másutt, sőt Szászvároson is.

E korszak végefelé a szász egyetem gyűlésére, melyet ekkor Szent Katalin és Szent György napkor tartatták, Segesvár, Brassó, Medgyes és Beszterce három-három, a többi szék egy-egy követet küldött, a követeken kívül megjelentek az egyes kerületek királybírái, polgármesterei. Ezért a nemzetgyűlés neve: „Richter und Amptleute der Teutschen Universitat”. 1550-ben az határozatott, hogy a székeknek csak főhivatalnokai jelenjenek meg, de ez szószerint soha sem teljesített.

A szász nemzetnek a mohácsi vész után 2000 embert kellett hadba küldeni, 1554-ben 6000-re, 1556-ban pedig 7000-re emelkedett.”⁶³

⁶⁰ Anton Kurz: „Siebenbürgische Magazin” II. B. 143. S. Kronstadt, 1846. Das Recht der Comeswahl”.

⁶¹ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 92. oldal

⁶² csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 86. oldal, ahol idézi Kolosváry Sándor és Óvári Kelemen: Corpus Statutorum Hungariae Municipium, I kötet V., Budapest, 1885, 517. oldal IV. sz. j.

⁶³ csíkszentmihályi Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 97. oldal, ahol idézi: Georg Dániel Teutsch: „Geschichte der Siebenbürgischen Sachsen.” I. Ausgabe, 1852. II. 1899. Hermanstadt, I-III. B. (1899, 269. u. f. S.)

* 1478 VI. 26-án kelt oklevélben (Km. JKv. 2268)

1. Függelék: A szász székek nevei latin neveikkel:

1. Szászváros szék	Broos, szászul Bros,	latinul Saxopolis
2. Szászsebes ~	Mühlbach	latinul Sabesium
3. Szerdahely ~	Reussmarkt	latinul Forum Ruthenorum.
4. Szeben ~	Hermannstadt	latinul Cibinium
5. Újegyház ~	Leschkirch vagy Neukirch	
6. Medgyes ~	Mediasch	latinul Media
7. Nagysink ~	Groß-Schenk... Margondor {Morgonda}	
8. Segesvár ~	Schlössburg	latinul : Stenarum,
9. Kőhalom ~	Reps	latinul : Rupes
10. Brassó vidék	Kronstadt	latinul Brassovia
11. Beszterce vidék	Bistritz, korábban Nösen	latinul Bistricia

2. Függelék. A hét szász város latin neveikkel:

Bistritz	Beszterce	latinul : Bistricia
Hermannstadt	Nagyszben	latinul : Cibinium
Klausenburg	Kolozsvár	latinul : Claudiopolis (Napoca)
Kronstadt	Brassó	latinul : Brassovia
Mediasch	Medgyes	latinul : Media
Mühlbach	Szászsebes	latinul : Sabesium
Schäßburg	Sebesvár	latinul : Stenarum

2. Az erdélyi három nemzet «generalis congregatio»-kban kialakult önkormányzat és uniója

Endes Miklós tud generalis congregatio-nak nevezett erdélyi diétáról már 1291-ből, amit Gyulafehérváron tartottak.⁶⁴

1322-ban húsvét nyolcadában Tamás erdélyi vajda és szolnoki ispán összehívta a magyar nemeseket, székelyeket és szászokat, az erdélyi püspököt és más megkülönböztetett férfiakat Keresztesre a küküllői főispán és Miklósfia Gyegus mester által vitatott birtok ügyében.⁶⁵

1342-ben Tordán volt generalis congregatio,⁶⁶

1363-ban Dénes vajda Tordán a [magyar] nemesek, székelyek és szászok gyűlésén az erdélyi püspök és Miklósfia János újbírói birtokperében döntött.⁶⁷

1427. március 17-én (feria secunda post Dominicam Reminiscere) a toborozó katonaság élmezőnye és a só árusítása tárgyában az erdélyi három nemzet 1427-ben Zsigmond elnöke alatt Brassóban tartott közönséges gyűlésében hozott határozatokat,⁶⁸

⁶⁴ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59 oldal, 45 lábjegyzet.

⁶⁵ Joseph Bedeus von Scharberg: „Die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen”, Wien, 1844, 26. oldal.

⁶⁶ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59 oldal, 45 lábjegyzet.

⁶⁷ Joseph Bedeus von Scharberg: „Die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen”, Wien, 1844, 26. oldal.

⁶⁸ op.cit. 27. oldal; Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59. oldal, a) pont.

1437. szeptember 16-án, a Szamos partján Csicsókápolnán a [magyar] nemesek, székelyek és szászok baráti uniót hoztak létre (*I. unió*) és a három nemzet egyesüléséről 1438-ban Tordán cikket alkottak.⁶⁹ 1439-ben Marosvásárhelyen volt erdélyi országgyűlés.⁷⁰

1454-ben a [magyar] nemesek, székelyek és szászok generalis congregatioja Csicsókápolnán.⁷¹

1459-ben Fennkölt Lábathlani Iván temesi és székelyek ispán vasárnapra Szent Katalin napjára Medgyesre országgyűlést hívott, melyen a három nemzet között új szövetséget kötöttek (*II. unió*).^{72, 73}

1461-ben Szentiványi György és Gebarthi Bence erdélyi alvájdnak a kolozsmonostri konventnek írt levele maradt fenn, melyben Radnóthra hívott országgyűlésre hívta a [magyar] nemeseket, székelyeket és szászokat igen terhes erdélyi ügyek intézésére.⁷⁴

1463-ban Mátyás király Budán megerősített hadi szabályzatokat: „Constitutiones exercitiales universitatis trium Nationum Transilvanicorum, Nobilium videlicet, Sicularum adque Saxonum a Serenis. Mathia Rege approbatae Budae anno 1463”; ezen határozatokra hivatkozik II. Lajos VII. (1526) decretumának 12. art.⁷⁵ Ezekkel a hadiszabályzatokkal lehetett kapcsolatban az az erdélyi országgyűlés, melyet Csicsókeresztúron tartottak 1463-ban Endesz Miklós szerint.⁷⁶

1467-ben Tordára Szentgyörgyi és Bazini János erdélyi vajda Szent István napjára országgyűlésre hívta a szászokat Mátyás király ellen (*III. unió*).⁷⁷ Utóbb 1467-ben maga Mátyás király is erdélyi országgyűlést tartott T[h]ordán.⁷⁸

1470 szeptember 8-ára Pongráz János vajda T[h]orda városába generalem regnicolarum erdélyi országgyűlést hirdetett „bizonyos dolgok és ügyek miatt”: pro certis rebus et negotiis. A szászoknak 50 márka büntetés elkerülésére kellett megjelenniük.⁷⁹

1478. február 17-ére Vizaknai Geréb Péter erdélyi vajda és a székelyek ispánja Medgyesre erdélyi országgyűlésre hívta az erdélyi három nemzetet Scharberg-i Bedeus József szerint az ország javának és állapotának a megtárgyalására, hogy veszélyeknek és örök szolgaságnak alá ne vetessünk: super commodo et statu regni ne subiiciamur periculis et et iugo perpetuae servitutis.⁸⁰

1484-ben Báthory István országbíró és erdélyi vajda meghívta a szászokat a legfelsőbb királyi megfontolások meghallgatására.⁸¹

⁶⁹ A nemes szász nemzet levéltára, Nagyszeben 79-80. sz.

⁷⁰ Josephi Caroli Eder: Observationes criticae et pragmaticae cum X excursibus [ad: Martinus Felmer: Primae Lineae historiae Transylvanae antiqui, medii et recentioris aevi referentes et illustrantes, Hermannstadt 1780] 1803, p. 104., und siebenb. prov. Blätter, I. Jahrg. S. 128.

⁷¹ Den Beweis liefert eine Urkunde im Tartlauer [prázsmári] Archiv.

⁷² Josephi Caroli Eder: Observationes criticae et pragmaticae cum X excursibus [ad: Martinus Felmer: Primae Lineae historiae Transylvanae antiqui, medii et recentioris aevi referentes et illustrantes, Hermannstadt 1780] 1803 p. 149, 216. és Kovácsoczy Mihály: Arpadia, Kassa 1833, III. Ev. S. 39.

⁷³ Sigismundus Kosa de Berekeresztur: De publica partium transilvanarum administratione civili atque militari sub Wojwodis. Viennae, 1816, 99-103. 1.

⁷⁴ Eder, op.cit. 216. oldal.

⁷⁵ J. Kovachich: Scriptorum rerum Hungaricarum minores" Buda 1798. II. T. 384-385. 1

⁷⁶ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59 oldal, 45 lábjegyzet

⁷⁷ Joseph Bedeus von Scharberg: „Die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen”, Wien, 1844, 28. oldal.

⁷⁸ Kovácsoczy Mihály: Arpadia, Kassa 1833, III. p. 47.

⁷⁹ „Christianus Schesaeus. Ruinae Pannonicae adcurante Iosephus. C[arolus] J. Eder Scriptorum. Rerum. Transilvanicarum I.[Nagyszeben 1797] p 161. „Die Urkunde befindet sich im sächsischen National-Archiv Nr. 352.”

⁸⁰ In der Zeitschrift „Hon és Külföld” 1842. Nr. 53. Seite 212.

⁸¹ „Im National – Archiv[Prázsmár]. Nr. 411.”

1498-ben gr Szentgyörgyi és Bazini Péter erdélyi vajda az írta, hogy levelet kapott a királytól, melynek megtekintésére és megértésére erdélyi országgyűlést (generalis diaeta regnicolarum) kell tartani Segesvárt.⁸²

1505 „december 18-án a három nemzet tartott helyhatósági gyűlést együttesen, mely elhatározta a király és vajda által elhagyott országrész bíraskodása rendezését⁸³ (IV. unió).

Az 1506. február 9-én Segesvárt kelt okirat szerint, mivel a fejtelenség miatt a gyűjtogatás, rablás elhatalmasodott, a perek megállottak, a kül- és belellenség egyaránt fenyegeti a hazát, Erdély rendjei egy főbírói tanácsot alapítanak, amelyben a fehérvári káptalant a dékán képviselje, emellett a hét vármegyéből 14, a hét székelyszékből 14, a szász székekből szintén annyi bírót választottak, mely legközelebbi Szent György napján [Székely-, ma:Maros]Vásárhelyt, azután tetszés szerint üljön össze s a nemzeteknek egymásközi pöreit és ügyeit döntse el s a három nemzet uniója értelmében a vagyon és személybiztonság öre legyen.⁸⁴

1514-ben Thuróczy Miklós alvajda azt írta a nagyszebenieknek, hogy Zápolya [János] vajda nemsokára visszatér Erdélybe, s hozzáfűzi, hogy nem kételkedik, urasága az egész ország és a három nemzet tanácsával minden ügyre a szükséges gondoskodást megadja.⁸⁵

1515. június 12-én [Úrnapja utáni kedden] 'Zekelvásárhelyre [vagyis Marosvásárhelyre] gyűlésre (ad Congregationem) hívták a nemes nagyszebenieket és a székelyek három rendjét, hogy közös egyetértéssel az ország javáról és megőrzéséről tanácskozni és megegyezni tudjanak.⁸⁶

1524-ben Zápolya [János] vajda a következő szavakkal hívta a nagyszebenieket országgyűlésre: „nem kételkedünk legnyíltabban tudomástokra hozni ezeket az országot fenyegető veszélyeket, hogy azok elhárítására szükségeset veletek megtárgyalva készen legyünk. Elhatároztuk tehát, hogy a következő [1525] Újév napjára [=pro festo circumcissione Domini] T[h]orda városába országgyűlést rendeljünk. A király személyében meghagyjuk Nektek, mégpedig hogy tartozzatok Közületek különös biztosokat küldeni és eljuttatni teljes utasítással, ahol velük és más nemzetekkel erről határozassunk.⁸⁷

1526-ban Enyeden tartottak diétát.⁸⁸

3.Az erdélyi három nemzet szerepe az erdélyi állam kialakulásában a történeti kutatás szerint

1529. január 21-re Ferdinánd erdélyi püspöke Gerendi Miklós Aranyosgerendre hívta három nemzetet, hogy azokat Ferdinánd pártjára térítse, de csak a szászok voltak hajlandók támogatni, a másik két nemzet Szapolyai János király pártján maradt.⁸⁹

⁸² „Christianus Schesaeus. Ruinae Pannonicae adcurante I[osephus]. C[arolus]. Eder Scriptores. Rerum. Transylvanicarum I. [Nagyszeben 1797] p. 162 Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59. oldal, 45. lábjegyzet

⁸³ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 67. oldal

⁸⁴ Josephi Caroli Eder: Observationes criticae et pragmaticae cum X excursibus [ad Martinus.Felmer: Primae Lineae historiae Transylvanae antiqui, medii et recentioris aevi referentes et illustrantes, Hermannstadt 1780] 1803, 216, 254 oldal;- „die Urkunde selbst siehe Kovácsoczy Mihály: Arpadia, Kassa 1833, III. Ev. 52. oldal és «A nemes szász nemzet nagyszebeni levéltárában 79-80. sz. a».”

⁸⁵ Eder op. cit. (Observationes) p. 217 und Sachs. Nat. Archiv Nr. 178.

⁸⁶ Sachs. Nat. Archiv Nr 189.

⁸⁷ Josephi Caroli Eder: Observationes criticae et pragmaticae cum X excursibus [ad Martinus.Felmer: Primae Lineae historiae Transylvanae antiqui, medii et recentioris aevi referentes et illustrantes, Hermannstadt 1780] 1803, p 203 und im Sächs. Nat. Arch.

⁸⁸ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 59 oldal, 45 lábjegyzet.

⁸⁹ Endes, op. cit., 69. oldal

1529 szeptemberében ismét erdélyi diétát tartottak Radnóton. A következőt János király 1536-ben [Maros-]Vásárhelyre hívta össze, s még abban az évben egy másikat Besztercére. Ezt követően azonban minden évben tartottak országgyűlést, néha hármat is.⁹⁰

1538 febr. 24-én létrejött a váradi egyezmény, mely szerint János király halála után Ferdinándé az ország, ha Jánosnak fia születik, német hercegséget kap. 1539 márc. 2-án János elvette Jagelló Izabellát és 1540 július 7-én megszületett János Zsigmond, aki miatt apja fölmondta a váradi egyezményt mielőtt meghalt július 17(-21)-én.

1540 március 9-re Majláth István a szászokat Marosvásárhelyt országgyűlésre szeretne volna összehívni, hogy magát török fennhatóság alatti fejedelemmé választassa, de János király április 24-én Tordán tartott országgyűlésén meghiúsította tervét. János király azonban július 17-21 közötti napokon Szászsebesen meghalt, és akkor Majláth Ferdinándhoz pártolt, amiben akkor a szászokon kívül a székelyek is támogatták.⁹¹ A magyar nemesség azonban Izabella pártján maradt, akit akkor az oláh vajdák és a török csapatai is segítettek. Rares Péter moldvai vajda végül 1541. július 20-án elfogta Majláthot, és szultán 1541 augusztus 29-én csellel bevette Budát. Izabella királyné így előbb Lippára, végül pedig 1542 tavaszán a gyulafehérvári püspöki palotába költözött, ahol éppen meghalt Statileo János erdélyi püspök⁹² 1542. április 8-án.

„Izabellát fiával az 1542, január 10-i tordai magyar kongregáció s a január 5-i székely és szász részgyűlések fogadták be. Ez Fráter György érdeme. A történeteket 1542. március 29.-i tordai országgyűlés szentesítette. Az ellenkező Bornemissza Boldizsárt, ki János király halála után Erdélyt igazgatta, kielégítették és felmentették, a kormányt Fráter György kezébe tették le, mint helytartóba, melléje a hét megye hét tanácsost választott s felkérték a székely és szász nemzetet, hogy csatlakozzanak és maguk is ugyanannyi tanácsossal támogassák a kormányt.”⁹³ „A török porta a János király fiának engedett területekből hódítani kezdett. Ez az erdélyi rendekben felélesztette az anyaországgal való egyesülés eszméjét, melyet 1549-ig többször megkíséreltek. (Pl. 1546 és 1548-ban.)

1549. szeptember havában Nyírbátorban Fráter György és I. Ferdinánd biztosai közt egyezés jött létre, mely szerint Erdély a tiszántúli részekkel visszaszáll Ferdinándra, ki Izabellának és János Zsigmondnak adja Oppeln és Ratibor hercegségeket, biztosítván részökre 15.000 forint jövedelmet s a királynénak 100.000 forint jegyajándékot, és Fráter György Erdély kormányzója marad, mint királyi kincstartó, ezenkívül esztergomi érsekké fog kineveztetni és Ferdinánd bíborosul ajánlja a pápának; Ferdinánd a szerződés végrehajtását erős haddal biztosítja s a szerződés titokban marad és pedig elsősorban a porta előtt. Ezt a szerződést az 1551. július 19-én kötött egyezés csak akként módosította, hogy a 15.000 forint 25.000-re emeltetett és kimondatott, hogyha Ferdinánd és V. Károly fiúutódok nélkül halnának el, Magyarország trónját János Zsigmond és utódai öröklék, viszont az utóbbinak magszakadása esetén a nemzetre visszaszáll a királyválasztási jog; Izabella és fia lemondanak a koronáról és a magyarországi birtokról.⁹⁴

⁹⁰ „der zweite war in demselben Jahre im September in Radnoth; dann aber findet man keine wähnung ähnlicher Versammlungen bis 1536, in welchem Jahre Zápolya nach Vásárhely und Bistritz nach einander zwei Landtage berufen liefs. Von nun an wurden nach Umständen und Erfordernifs fast jedes Jahr ein, zwei, drei bis vier Landtage” Joseph Bedeus von Scharberg: „Die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen”, Wien, 1844, 32. oldal

⁹¹ Asztalos Miklós: Erdély története, in Asztalos Miklós: A történeti Erdély, Budapest 1936, 233. oldal

⁹² Asztalos, op.cit 234. oldal.

⁹³ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935,70. oldal; Szilágyi Sándor: „Erdélyi országgyűlési emlékek” I. kötet .Budapest 1875, 86-89. oldal (*Ezutáni idézésnél: E. O. E.)*

⁹⁴ E. O. E. I. kötet, 247--250. oldal. és 289. oldal.

Ferdinánd ekkor Erdélyt birtokba is vette, Castaldo 1551. december 17-én Martinuzzit Ferdinánd beleegyezésével orgyilkosokkal megölette.⁹⁵ Fráter György halála fordulópontra volt az események fejlődésében. Politikája, mely Magyarország egyesítését diadalra juttatta anélkül, hogy Erdélyt formálisan kivonta volna a porta fennhatósága alól, érthetetlennek látszott azok előtt, kik az egyesítéssel a török protekciót megszüntnek tekintették. Fráter György az egység helyreállítása esetén a porta fegyveres beavatkozását számításra kívül nem hagyta ugyan, de az erők összemérését legalább addig kívánta halasztani, míg az valószínű siker reményében megkísérelhető nem lesz. De az események szerint az időpont még nem érkezett el, azért lett december 1-én a visszafoglalt Lippa török őrsgének és az ennek élén levő pasának védője, amiért aztán halállal lakolt.

A Fráter Györgyöt meggyilkoltató Castaldo azonban nem tudta sem a törököt féken tartani, sem az általa zűrzavarba fordított Erdélyen úrrá lenni. Szuleiman Erdélyt felhívta János Zsigmond visszahívására, akár új fejedelem választására, mindkét esetben Castaldo hadainak kiűzésére.⁹⁶ János Zsigmond visszahívásának óhaja az 1553. évi részgyűlésen kifejezetten megnyilvánult.⁹⁷ A porta az erdélyi vajdák által 1554. január - áprilisban - Konstantinápolyba küldött követségnek súlyos fenyegetések közt újból meghagyta János Zsigmond visszahívását,⁹⁸ sőt egyidejűleg Petrovichnak átadta Lúgost és Karánsebest, hogy ez Erdélyt kellő időben megtámadhassa, Ferdinánddal csak úgy lépett félévi fegyverszünetre, ha ezen idő alatt Erdélyt János Zsigmondnak visszabocsátja;⁹⁹ majd 1554. október 7-én kelt fermánjában ultimátumszerűen jelentette ki, hogy ha visszahívják János király fiát, Erdélyt szabadságában meghagyja és pártfogásában részesíti; ha ellenben attól vonakodnának, a föld színéről eltörli. Az 1554. december 23-iki marosvásárhelyi országgyűlés a választ attól tette függővé, hogy Ferdinánd tud-e biztosítékot nyújtani a török támadás esetén. De Erdély hadügyeinek és pénzügyeinek intézését a János Zsigmond-pártiak vezetésére bízta, így az országgyűlés Ferdinándtól tényleg elszakadt.¹⁰⁰

A „három nemzet 1555. december 23-án a marosvásárhelyi országgyűlésből követeket küldött Ferdinándhoz, megkérdezvén, hogy Erdélyt meg tudja-e, vagy meg akarja-e védelmezni. Balassa Menyhártot az ország főkapitányává választották s meghagyták a székelyeknek, hogy minden szék főkapitányt válasszon, kik Balassától függjenek, valamint a szászok kapitányai is, a követek visszatértéig törvényszünetet rendeltek.¹⁰¹ Ekkor János Zsigmond hívei a kormányt átvették, ezzel Erdély Ferdinándtól tényleg elszakadt. Az 1556. február 2-án tartott tordai országgyűlés, mivel Ferdinánd Erdély megvédését határozottan nem vállalta, kimondotta Izabella és János Zsigmond visszahozatalát s utánuk követeket küldött. Izabella és fia 1556. okt. 22-én meg is érkeztek Kolozsvárra.”¹⁰²

A felsőmagyarországi és tiszántúli megyék a török pusztítás miatt Petrovichnak Erdélybe érkezésekor (1556. február 22.) elszakadtak Ferdinándtól, a Körös-Maros-közi megyék 1556 tavaszán már fegyverben állottak, Zaránd megye jelentősebb várai János Zsigmond kezére jutottak. Az 1556. november 25-én Kolozsvárt megnyílt országgyűlésen *Sáros, Abaúj és Szabolcsmegyék kivételével az összes tiszántúli, felsőmagyarországi megyék nemessége képviselte magát.*¹⁰³

⁹⁵ Lukinich Imre: Erdély területi változásai. Bp. 1918. 68. 1. 5. j.

⁹⁶ E.O. E. I. 372-373. és 426-428. I (1552 szept. 21 szászsebesi országgyűlés)

⁹⁷ E. O. E. I. 472. 1.

⁹⁸ E.O.E. I. 459-461. I.

⁹⁹ E.O.E. I 472. I

¹⁰⁰ E. O. E. I. 474-476. 1.

¹⁰¹ Antonius Szereday: Series antiquorum et recentiorum Episcoporum Alba Carolina, 1790 207. 1.; Bethlen Farkas: História de rebus transsüvanicis. Cibinii, II. k.1782, 561. I

¹⁰² Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935m 71. oldal.

¹⁰³ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 158-159 oldal Szilágyi Sándor: „Erdélyi Országgyűlési Emlékek II. k. 1876, 4. oldal.

Az 1557. febr 6-15 fehérvári országgyűlés elhatározta, minthogy a székelyek közt még mindig vannak, kik Izabellának esküt nem tettek, *ezután, miként a nemesség, úgy a székelység is hűtlenség esetén a jószágát veszítse*. Eddig a székelység pénzdátot nem fizetett. A magyar és a szász nemzet öt-ötezer forint adót szavazott meg, a székely követek ezt vállalni nem akarták, erre az országgyűlés akként határozott, hogy: *amit a két nemzet végez, a harmadik annak engedelmeskedni tartozik*. semper enim tertia nacio duarum nacionum aliarum deliberationem sequi et imitari debet id quod longa consuetudine constat receptum esse.¹⁰⁴

„A Békés [Gáspár] útján folyamatba tett tárgyalások Speyerben 1570. aug. 16-án befejezést nyertek, a megegyezést János Zsigmond 1570. dec. 1-én, Miksa pedig 1571. márc. 10-én szentesítette. János Zsigmond 1571. márc. 14-én meghalt, így a speyeri egyezség törvényerőre nem jutott.

A speyeri egyezségben kimondatott, hogy János Zsigmond Erdélyt a magyarországi részekkel a magyar királyság részeként bírja; Miksa török támadás esetén őt segíti és védelmezi; János Zsigmond fiúágának kihalta után Erdély a magyar királyra száll; a fejedelem és utódai a következő magyarországi részeket bírhatják: Bihar megyét Nagyvárad, Kraszna- és Közép-Szolnok megyéket a Csehi uradalommal, kivéve az utóbbi várnak Szatmár-megyei tartozékait, továbbá Huszt várát Máramaros megyével és összes tartozékaival, de Nagybánya, Erdőd és ezek tartozékainak kivételével; Miksa kötelezi magát arra is, hogy a fejedelem végrendeletét, amennyiben a szerződés pontjaival nem ellentétes, végrehajtja s hogy *Erdély jogait és alkotmányát* abban az esetben, ha az ország János Zsigmond halálával reászáll, sértetlenül megtartja.¹⁰⁵

János Zsigmond halála után Erdély rendjei a speyeri szerződést nem ismerték el, hanem a portának 1571. április végén Erdélybe küldött fermánja alapján 1571. május 25-én Báthory Istvánt egyhangúlag fejedelemmé választották¹⁰⁶ Békés Gáspárral - Miksa jelöltjével - szemben. A rendek tudatában voltak annak, hogy a speyeri szerződés gyakorlati érvényessége Erdély önálló állami életének a végét jelentené, mert mint vajdaság Magyarország „valódi elválaszthatatlan tagja” lett volna ugyan, de csak tartományi jellegű önkormányzattal, s nem választott fejedelemmel, hanem a királytól kinevezendő vajdával. A közfelfogás szerint azonban Erdély állami életének fejlődésével inkább egyezett *azon kormányforma, melyet a rendek portai jóváhagyás mellett tudatosan fejlesztettek önálló fejedelemséggé*, melynek további fennmaradását a porta említett fermánjával feltétlenül szükségesnek ítélte.¹⁰⁷

„Báthory István felismerte a helyzetet, t. i. hogy az egyhangú választás mellett számolnia kell János Zsigmond végrendeletének végrehajtóival, „a testamentumos urakkal”, kik a speyeri egyezség értelmi szerzői voltak, ezekkel titkos egyezséget kötött, hogy Miksának is hűséget fogad,¹⁰⁸ hittel kötelezván magát arra, hogy Miksa kívánságára Erdélyt a várakkal együtt bármikor átadja. *Ez tulajdonképp a speyeri szerződés gyakorlati megvalósítása volt*; Erdély Miksa szemében vajdaság. A testamentumos urak átadták a várakat, ezzel Báthori fejedelmi joghatósága szilárd alapokat nyert. *A speyeri szerződés teljesen megdőlt*. Midőn Báthori István 1574. december 14-én lengyel királlyá választatott, a medgyesi országgyűlés 1576. január 28-án Báthory Kristófot fejedelmi joghatósággal Báthory István helyettesévé választotta vajdai címmel.¹⁰⁹ *Erdély közjogi helyzetének ezen legújabb alakulása a speyeri szerződéssel a Habsburgoknak biztosított fennhatóságnak (teljesen)ténylegesen véget vetett*. Erdély rendjei fejedelemválasztó jogukat 1576-tól fogva minden idegen befolyástól függetlenül gyakorolták.”

¹⁰⁴ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 72.o; Endes az 1557. évi fehérvári országgyűlést jan. 5-ről írja, de a Szilágyi Sándor: „Erdélyi Országgyűlési Emlékek II. k. 1876, 72 1.” szerint azt febr. 6 és 15 között tartották.

¹⁰⁵ Lukinich Imre: Erdély területi változásai. Bp. 1918. 130. s. köv.

¹⁰⁶ E. O. E. II. kötet, Budapest 1876, 396-399 oldal.

¹⁰⁷ E. O. E. II. kötet, 391-392 oldal.

¹⁰⁸ E. O. E. II. kötet, 398, 399 oldal.

¹⁰⁹ E. O. E. II. kötet, 574. s. köv. oldal

„Erdélyben a fejedelemségi alkotmány alkotmányosan korlátolt egyeduralkodó lett, mely a három nemzettel szemben erősen decentralizálódott, színezetében és túlsúlyában mindig magyar volt és súlypontját a három nemzet helyes egyensúlyozásában találta meg; a végrehajtó hatalom a három nemzet kezében volt, amit saját önkormányzati testületeik útján teljesítették s a politikai jogok alapja valamelyik nemzethez való tartozás volt; más népek politikai jogok birtokába a magyar nemesség útján jutottak. A magyarokon és székelyeken kívül politikai jogok alanyai voltak a szászok - mint olyanok – s a magyar nemesség jogaiban részesített oláhok.”¹¹⁰

4. Erdély a westfáliai békében valamint a három nemzet az Approbata Constitutióban és a Compilata Constitutióban

a) Westfáliai tárgyalások

Kemény János emlékezéseiben följegyezte, amit Pázmány Péter (1570-1637) neki mondott: „átkozott ember volna, ki titeket arra készítené, hogy töröktől elszakadjatok, ellene rugodozzatok, ... mert noha im látod, édes öcsém, nekünk elégséges hitelünk, tekintetünk van mostan az mi kegyelmes keresztény császárunk előtt, de csak addig durál az az német nemzet előtt, miglen Erdélyben magyar fejedelem hallatik florealni, azontúl ... *mindjárt gallérunk alá pökik az német*, akár pap, barát vagy akárki legyen.”¹¹¹

I.Rákóczi György hasonló meggondolásokról kiindulva arra törekedett, hogy Erdélyt a nemzetközi szerződések szövegébe beiktassák, és így Erdély jogait valamint Erdély helyzetét az európai diplomáciában biztosítsa, (tehát hogy Erdély az írott nemzetközi jogban is jogalanyként megjelenjen). Már 1643 aug 25-én megírta Désről Kassai Istvánnak, ha nem foglalják be az általános békébe, akkor azt kockáztatja, hogy III. Ferdinánd annak megkötése után ellene fog fordulni.¹¹²

Ennek megfelelőleg az 1643 nov 16-án megkötött az Erdély és Svédország között kötött gyulafehérvári szerződés szerint az erdélyi fejedelmet confederatusként fogják befoglalni az universalis békeszerződésbe.¹¹³

Rebenstock Axel Oxenstiernának Sárospatakról 1644. febr. 10/20 írt levelében többször is kiemeli, mennyire fontos Rákóczinak az általános békébe foglalás.¹¹⁴

A westphaliai tárgyalásokon, Erdély meghívásának kérdése 1645 májusában vetődött fel amikor a svéd és francia küldöttség külön-külön második békejavaslatának összeállításán dolgozott.¹¹³ A két hatalom követi különböző elképzeléseket vázoltak: a franciák igyekeztek meggyőzni a svédeket, hogy a proposíciókban nem elég csak megemlíteni a szövetségeseket- Erdélyt és Portugáliát -, hanem jelezni kell azt is, hogy a velük kötött megegyezést az általános békének is tartalmazni kell.¹¹⁴ Ehhez képest meglepetést jelentetett, amikor június közepén a franciák valóban átadták a javaslataikat, ezek közül csak a svéd tartalmazta Rákóczi címét, a

¹¹⁰ (Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 160-161. oldal).

¹¹¹ Kemény János erdélyi fejedelem önéletírása. Kiadta Szalay László (Magyar történeti emlékek) Pest 1856, 147-148. oldal.

¹¹² TMAO II= Szilády Áron, Szilágyi Sándor: Török-magyar állam olmánytár IIi Pest 1870,227 o.

¹¹³ Kármán, Gábor : *Erdélyi követek a vesztfáliai béketárgyalásokon*. In: Művészet és mesterség: Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére. Budapest 2015, 221. oldal 3. lábjegyzet.

¹¹⁴ (R.A[=Riksarkivet, Stockholm], Oxenstierna sammlungen E 693. Fasc Rebenstock;

[Kármán Gábor.: Erdélyi külpolitika a vesztfáliai béke után,Budapest 2011/*a továbbiakban*: Erdélyi külpolitika]104. oldal, 112. lábjegyzet]

¹¹³ A második proposícióról lásd Dickman 1949 181-189. oldal

¹¹⁴ Servien javaslatai a francia proposíciókra ([1645 máj 13előtt] APW IIB 2: 148; Rosenhane levele Johan Oxenstiernának és Salviusnak (Münster 1645 máj 17/27) APW [C 1: 616-617)

franciában csak „Hessen-Kassel tartománygrófnője és a koronák más szövetségeseinek” érdekeiről esett szó.¹¹⁵ A svéd követek, amikor ezt látták, tiltakozásuknak adtak hangot, amire a francia korona egyik képviselője, Melchior de Harod de Senevas, Saint-Romain márkija kifejtette, ha nincs is név szerint megnevezve, Rákóczi természetesen beleértendő a szövegbe.¹¹⁶

A francia javaslatok leadása után érkezett meg Croissy leveleivel és az Erdéllyel aláírt szerződéssel¹¹⁷ Ennek birtokában d’Avaux és Servien azonnal összeállított egy kiegészítést a javaslatokhoz, amelyben kérték, hogy Erdély fejedelme „különleges” pozíciót foglalhasson el a francia korona említett szövetségesei között, és kérték a császártól egy útlevél kiállítását a tárgyalásra küldendő erdélyi követ részére.¹¹⁸

A császári diplomáciának nem volt ínyére, hogy az erdélyi követek részt vegyenek a westpháliai tárgyalásokon és sose bocsájtottak ki útlevelet: *salvus conductus*, hogy Erdély képviselői oda érkezenek. Ennek ellenére I. Rákóczi György küldöttei megtalálták az utat, hogy eljussanak Westpháliába. Kármán Gábor szerint Rákóczi György első követe 1646. március 12-én érkezett Osnabrückbe és 19-én indult vissza, de őt a források osnabrücki polgárnak gondolták.¹¹⁵ Kármán 2001-ben megjelent könyve szerint magyardellői „Járm Ferenc két alkalommal járt a westpháliai kongresszuson. Eszerint Járm először 1646 májusában érkezett Münsterbe és szeptemberig kellett várakoznia a válaszáért.¹¹⁶ 2011-ben azonban Kármán azt írta, hogy 1646 májusában mégse magyardellői Járm Ferenc érkezett, hanem a követ személyében „Kassai Györgyöt kell sejttenünk.”¹¹⁷ 1647 jan. 31-én I. Rákóczi György újabb levelet küldött a tárgyalóknak Westpháliába, amit „Gilbertus Scotus vexillifer” vitt oda.¹¹⁸ 1647. május 18-án viszont Magyardellői Járm Ferenc kétségtelenül megérkezett Osnabrückbe,¹¹⁹ ahol a svéd követekkel folytatott rövid megbeszélés után¹²⁰ tovább küldték Münsterbe a francia tárgyalódelegációhoz.¹²¹ 1647 Münsterbe május 25-én ment.¹²² Az év június 4-én Georg Ulrich von Wolkenstein

¹¹⁵ „Madame la Landgrace de Hesse & des autrez Alliéz des deux Couronnes” a francia propositio 14. pontja lásd Joahnn Goffried von Meier n (hrsg): *Acta pacis Wesphalicae publica oder Westphälisch Friedens-Handlungen und Geschichte* I Hannover 1734 [a továbbiakban: APWP I.] p 445. A svéd propositio 12. pontja így jelöli ki azok körét akiket szintén be kell vonni a békébe: *Regnorum foederatis, qui cum iisdem in armis sunt cum prmis Illustrissimis Langraviae Hassiae et Ptincipis Transylvaniae* APWP I 438

¹¹⁶ Saint Romain memorandum (Münster 1645 jún 17) APW II B 2: 417-418. Lásd még: Rorté levele d’Arvauxnak és Serviennek (Osnabrück, 1645 jún 14) APW II B 2:422-423.; Oxenstierna és Salvius levele Rosenhanénak (Osnabrück, 1645 jún 6/16) APW II. C 1:612.

¹¹⁷ D’Avaux és Sevien levele Brienne-nek APW B 2:458

¹¹⁸ Appendix propositiunonis Galliae (Münster 1645 jún 14) APW I :450.

¹¹⁵ Kármán Gábor: Erdélyi Követek a vesztpháliai béketartogatásokon, In: Művészet és mesterség: Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére. L’Harmattan, Budapest 2015 [a továbbiakban: Erdélyi követek] ,201 oldal, ahol a 9. (és 10.) lábjegyzetben találjuk a forrásokat)

¹¹⁶ Erdélyi külpolitika, 108. oldal.

¹¹⁷ Kármán: Erdélyi követek op. cit. 203. oldal. (Különös módon Kármán a 205. oldalon azt írja, hogy Járm mégis 1646(!) febr 27-én elindult Gyulafehérvárról, és a 202. olalon 16- lábjegyzetben azt írja, hogy Rákóczi Zsigmond szerint Járm „indulófélben vagyon” 1646 (!) március 18-án Sárospatakról. Az hihetetlen, hogy Járm ezen útja Westpháliáig több mint egy évet tartott volna.

¹¹⁸ Kármán, Erdélyi követek, 203. oldal (31. lábjegyzet)

¹¹⁹ Járm chiffrírozott levele Kármán: Erdélyi követek, op.cit., 221. oldal. (a nyomtatott címben a 221. oldalon megadott „1646. május 24.” kelteztést cáfolja a tényleges levélben a 223. oldalon található «Ex Osnabugia 24 die Mai A 1647» datum.)

¹²⁰ Erdélyi külpolitika op.cit. 110. oldal.

¹²¹ (Johann Oxenstierna és Salvius levele Krisztina Királynőnek Osnabrück 1647 május 17Gottfried Lorenz (bearb) *Acta pacis Westfalicae* Serie II Abt C Die Swedische Korrespondenzen Bd 3 1647 Münster 1975, [=APW II C 3] p 428)

¹²² Járm chiffrírozott levele Kármán: Erdélyi követek, op.cit., 224. oldal (cf. 205. oldal. A levél nyomtatott címben a 224. oldalon megadott „1646 június 14 „kelteztést cáfolja a tényleges levélben a 229. oldalon található «Monasterium 14 Junii A 1647» datum.)

azt jelentette Bécsnek Münsterből, hogy az erdélyi követ hosszú tárgyalásokat folytat a franciákkal, és az ő kocsijukon megy mindenhová.¹²³ Jármí Ferencnek június elején mind a francia követek, mind pedig a svéd kollégáik azt a fölvilágosítást adták, hogy Erdély fejedelme confederatusként szerepel majd a békeszerződés okmányában¹²⁴ Hasonlóképpen értesítették I. Rákóczi Györgyöt 1647 jún. 7-én.¹²⁵

Ténylegesen a westphaliai békének az 1648 október 24-én aláírt osnabrücki szerződésébe került be név szerint az erdélyi fejedelem nemcsak mint a svéd és francia király oldalán mint azok szövetségese került be, hanem mint a [német római] császár, a spanyol király és az ausztriai ház oldalán azok szövetségese is:

[Art. XVII,10 IPO ~ § 119 IPM] Hac pacificatione comprehendantur ex parte serenissimi Imperatoris omnes suae maiestatis foederati et adhaerentes, imprimis rex Catholicus, domus Austriaca, Sacri Imperii Romani electores, principes, interque eos etiam dux Sabaudiae, ceterique status, comprehensa libera et immediata Imperii nobilitate, et civitates Anseaticae, item rex Angliae, rex et regna Daniae Norvegiaeque cum annexis provinciis ut et ducatu Schleswicensi, rex Poloniae, dux Lotharingiae omnesque principes et respublicae Italiae ordinesque foederati Belgii et Helvetiae Rhetiaeque, princeps etiam Transylvaniae¹²⁶

[Art. XVII,10 IPO ~ § 119 IPM] Ez a megbékéltetés befoglalja a legderültebb Császár oldaláról öfelsége minden szövetségesét és hozzátartozóját, kiváltképen a katolikus [spanyol] királyt, az ausztriai házat, a Szent Római Birodalom választófejedelmét, fejedelmét, köztük Savoya hercegét, a Hanza városokat, szintúgy Anglia királyát, Dánia és Norvégia királyát s királyságát a kapcsolt tartományokkal, ahogy a scleswigi hercegséget is, Lengyelország királyságát, Lotharingia hercegségét, Itália minden fejedelmét és köztársaságát, Belgium, Helvetia és Rhetia szövetséges rendjeit, s Erdély fejedelmét is.

Art. XVII,11 IPO ~ § 119 IPM] Ex parte vero serenissimae reginae regnique Sueciae omnes eius foederati et adhaerentes, imprimis rex Christianissimus, tum electores, principes, status, libera et immediata Imperii nobilitate comprehensa, et civitates Anseaticae, item rex Angliae, rex et regna Daniae Norvegiaeque cum annexis provinciis ut et ducatu Schleswicensi, rex Poloniae, rex et regnum Lusitaniae, magnus dux Muschoviae, respublica Veneta, foederatum Belgium, Helvetii Rhetique et princeps Transylvaniae¹²⁷

Art. XVII,11 IPO ~ § 119 IPM] Svédország legderültebb Királynője s királysága oldaláról minden szövetségesét és hozzátartozóját, kiváltképen a legkeresztényibb [francia] királyt, továbbá a választó[fejedelmeket] fejedelmeket, államokat, beleértve a császárság szabad s közvetlen nemességét, a Hanza városokat, szintúgy Anglia királyát, Dánia és Norvégia királyát s királyságát a kapcsolt tartományokkal, ahogy a scleswigi hercegséget is, Lengyelország királyságát, Portugália királyt és királyságát, Moszkva nagyhercegét, a velencei köztársaságot, Belgium szövetséges [rendjeit =Hollandiát valamint] Helviciáét s Rhetiáját, és Erdély fejedelmét.¹²⁸

¹²³ (HH StA Friedensaktern Fasz.542. Konv 1647 Aptil-Juni fol 64^{recto,verso} [Erdélyi külpolitika, op.cit.,111. oldal 145. lábjegyzet szerint])

¹²⁴ (Longeville és d'Avaux levele Münster 1647 jún 3. Guido Braun et alii (bearb) Acta Pacis Westfalicae Serie II Abt B Die Francüsische Korrenpondenzen Bd 5 Teil 1-2, 1646-1647, Münster 2002, [=AWP II B 5]p 1406.

¹²⁵ TT=Szilágyi Sándor (kiad.): Újabb okiratok I, Rákóczy György külföldi összeköttetéseinek történetéhez, Történelmi Tár, 1894 :346. oldal

¹²⁶Die Wesfälischen friedensverträge vom 24. Oktober 1648, Texte und Übersetzungen (Acta Pacis Westphalicae. Supplementa electronica, 1) (<http://www.pax-westphalica.de/> [Tag Ihrer Nutzung des Angebots])

¹²⁷ ibidem

¹²⁸ cf.: Péter Katalin: Erdély a vesztfáliai béketárgyalásokon. Rubikon 1997. 2. szám tévesen állítja, hogy a münsteri egyezményben éppen úgy említénék Erdélyt, mint az osnabrücki békében. Cf.: Kármán: Erdélyi külpolitika, op. cit., 112. oldal.

Az meglehetősen különösnek tűnhet, hogy Erdélyt nemcsak azok oldalán, akik oldalán harcolt, vagyis a svéd királynő, meg a francia király, s főként protestáns szövetségeseik között sorolták föl az osnabrücki béke 119 §-ban, hanem akik ellen harcolt, a császár, a spanyol király oldalán is. Ezt alighanem a korábban 1645. december 16-án megkötött linzi béke, s abban éppen az tette érthetővé, hogy III. Ferdinánd a magyar királyság hét vármegyéjét adta át I. Rákóczi Györgynek uralma alá, (amiből kettőt fiai is örökölték életük végéig). Így az erdélyi fejedelem alá került magyar királyság területét is belefoglalták az osnabrücki békébe, nem beszélve arról, hogy az erdélyi nemesek is a Szent Korona tagjai voltak, ha valaki Werbőczyt olvassa. Egyébként sem a magyar királynak, sem a keresztény császárnak nem lehetett közömbös, hogy a Szent Korona területe az európai békerendbe és a nemzetközi jogba tartozzék. II. Rákóczi György különben 1650. július 18-án külön utasította bécsi követeit, köszönjék meg III. Ferdinándnak, hogy az ő részéről is befoglalták Erdélyt az osnabrücki békeszerződésbe.¹²⁹

A westphaliai béketárgyalásokon résztvevő követek arcásairól mind Münsterben, mind pedig Osnabrückben nagyszámú festmény maradt fenn, és további sorozatot őriz Svédországban a gripsholmi királyi kastély egyik folyosóján a Nationalmuseet. Ezeket az arcásokat eredetileg főként Anselm van Hulle holland festő készítette és másolatait Jan Baptist Florisnak tulajdonítják. Az 1647-ben biztosan Osnabrückben és Münsterben járt erdélyi követnek, magyardellő Jármí Ferencnek a pompás arcását «*Ds Iaramei Farens Ir. Fürstl. G. auß Sibenbarg [sic!] Jurgor [sic!] Rogotzi Abgesanter*»¹³⁰ fölirattal Gripsholmban 734-es számon őrzik, és olasztelki [s vargyasi] Dániel Jánosét pedig «*H. Iohann Daniel Ir. Fürstl. Genad. Gorg Ragotzke zu Sibenburg abgesant*»¹³¹ fölirattal 735-ös számon. Őt Kármán Gábor szerint már II. Rákóczi György küldte 1649 áprilisában Münsterbe.¹³² Ezeknek az arcásoknak az az egyik nagy jelentősége, hogy az erdélyi fejedelemség dipomatáiról alig maradt fenn más ábrázolás.¹³³ A szóbanforgó Grisholmban őrzött festmények az erdélyi viselet történetnek is fontos forrásai: tanúsítják a Szapolyai János Zsigmond által viselt sujtásos öltözet¹³⁴ továbbélését, s a kócsagtoll használatát a XVII. század közepén. Magyardellő Jármí Istvánnak az arcását érezhetően nagyobb művész alkotta, mint olasztelki Dániel Jánosét, s ez arra mutat, hogy azt még Anselm van Hulle festette 1647-ben.

A münsteri egyezmény ugyanis nemcsak Erdélyt, de **a többi szövetséges államot sem említi meg név szerint mint szövetségest**, (kivétel képen egyedül Velencének, mint a háborús felek közötti közvetítőnek, valamint Savoyának és Modenának a neve szerepel a münsteri szerződés 119 §-ában).

¹²⁹ Követutastítás Bethlen Ferencnek és Pálóczi Horváth Jánosnak Gyulafehérvér 1650. július 18. Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel XI.1649-1557.[=EOE XI] Budapest 1886, 86. oldal.

¹³⁰ Kármán Gábor: Erdélyi Követek a vesztfáliai béketárgyalásokon, In: Művészet és mesterség: Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére. L'Harmattan, Budapest 2015, 199 oldal 1. lábjegyzet.

¹³¹ ibidem.

¹³² Kármán Gábor: Erdélyi Követek a vesztfáliai béketárgyalásokon, In: Művészet és mesterség: Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére. L'Harmattan, Budapest 2015, 208. oldal

¹³³ Zalánkeményi Kakas Istvánnak, Báthory Zsigmond diplomatájáról van még egészalakos festményt készített tiroli festő 1601-ben (kiállítva Magyar Nemzeti Galéria 2009 gfebr. 11 márc 15 között) v. Kakas István címere is fennmaradt kolozsvári házában.

¹³⁴ JOHANNES SIGIS MVND[us] D[ei] G[ratia] REX VNG[ariae] (Huszár Lajos, Pap Ferenc, Winkler Judit: Erdélyi Éremművészet a 16-18. században, Csíkszereda 1996, 112. oldal, 102. érme)

Anselm van Hulle:
magyardellői Jármí Ferenc portréja¹³⁵
Nationalmuseet Gripsholm 734.

Janbaptist Floris (Anselm van Hulle után):
olasztelki Daniel János portréja¹³⁶
Nationalmuseet Gripsholm 735.

János Zsigmond Isten kegyelméből Magyarország királya¹²⁸

b) A három nemzet az Approbata Constitutióban

II. Rákóczi György megítélése a «történelmi anyagelvűség» kancsali távlatából kizárólag negatívra sikeredett, pedig nyilván való, hogy a Rátót nembeli serkei Lorántffy Zsuzsannától kiváló nevelést kapott, és politikai terveit és hadjáratait valójában szövetségben és egyetértésben, s tulajdonképpen szövetségben végezte Zrinyi Miklóssal, akiről pedig mindig csak jót tudnak írni. Győzelmes hadjáratokat vezetett Moldvába és Havasalföldre is, s fejedelmi címébe nemkülönben sárkányos lovagrenddel övezett címerébe ezeket az országokat is fölvette. Nem tehetett arról, hogy a svéd király cserbenhagyta azután, hogy Krakkót is meg Varsót is elfoglalta

¹³⁵ fölirata: Ds Iaramei Farens Ir. Fürstl. G. auß Sibenbarg [sic!] Jurgor [sic!] Rogotzi Abgesanter

¹³⁶ fölirata: H. Iohann Daniel Ir. Fürstl. Genad. Gorg Ragotzke zu Sibenburg abgesant.

1657-ben. Loránffy Zsuzsanna és a gyulafehérvári akadémia udvari iskolájában¹³⁷ kálvinista nevelésére aligha érezte, hogy Lengyelország trónján protestáns uralkodó nem igen boldogulhatott,¹³⁸ és Báthory István jó katolikusként jutott Lengyelország trónjára, s egyáltalán nem haddal, hanem választással. Egyébként a lengyelek 1655-ben II. Rákóczi Györgynek föl is ajánlották a lengyel koronát, ha a protestáns svédek ellen hadba lépve megvédi az országot. Ő azonban éppen a svédekkel szövetkezve igyekezett azt elnyerni.

Mindenesetre uralkodásának ötödik évében, 1653-ban, a régebbi országgyűlések 1540 és 1653 közötti határozatait megvizsgálva összeíratta Erdélynek az Approbata Constitutio-nak nevezett törvénykönyvét, amit pedig Erdélyország legnagyobb fejedelmei: sem Báthory István, sem Bethlen Gábor, sem I. Rákóczi György nem tettek meg. Ezenkívül elfogadtatta azt a gyulafehérvári országgyűléssel. Ezzel tulajdonképpen túlszárnyalta még a Tripartitumot is, ami egyébként érvényben volt Erdély egész történelmében, mert arra kerepesi Werbőczy Istvánnak nem sikerült az uralkodó szankcionálását megszerezni.

Ez a II. Rákóczi György által aláírt Approbata Constitutio öt részből áll:¹³⁹

I. rész az egyházakról szól

II. rész a fejedelem, a karok és a fiscus ügyeit rendezi;

III. rész az országlakó urak dolgainak sorát írja elő;

IV. rész a törvénykezési eljárást szabályozza, végül az

V. részben az edictumok vannak.

*II. részben ARTICVLVS II. Báthory Gábor esküjének a szövegét (Forma iuramenti Principis), amiben többek között a következőket találjuk: ...minden Nemzetségeket, Rendeket statusokat a recepta religiókban fejedelemségre való libera electiójokban, suffragiumokban, voxoknak libera pronuntiációjokban, szabadságokban, törvényekben és Approbata Consuetudookban megtartok; Sz. András király Decretomát, és Magyar országnak kiírt Decretomát..... erejében tartok, és mással-is meg-tartatok, Decretumnak és Articulusoknak tartása' .szerént.*¹⁴⁰

Báthory Gábor megválasztásának feltételei (Conditiones ejusdem Principis Gabrielis Bat-bori): III, Abban-is ő Nagys. hitivel quietáljon bennünket ígéreti szerént, hogy a' Hajdú vitéz-ekkel való transactioban\ minket Országúl, **három Nemzetül**, Magyar Országnak ide tartozó részeivel egyetemben, sem Hitünknek, sem Törvényünknek szabadságában, sem birodalminkban és határinkban, sem személyünkben, sem semminémü javainkban, jószágunkban; kitsinytől fogva nagyig meg-nem sért semmi időben; hanem inkább az Ország javára és óltalmára igye-kezik ő Nagys. azókat is kötelezi.¹⁴¹

ARTICVLVS III. Bethlen Gábor megválasztásának feltételei (Conditiones Principis Gabri-elis' Bethlen): III, Abban-is ő Nagys. hitivel quietáljon bennünket ígéreti szerént, hogy a' Hajdú vitéz-ekkel való transactioban\ minket Országúl, **három Nemzetül**, Magyar Országnak ide tar-tozó részeivel egyetemben, sem Hitünknek, sem Törvényünknek szabadságában, sem birodal-

¹³⁷ Szilágyi Sándor: II. Rákóczi György.

¹³⁸ A protestáns Vasa házból való III. Zsigmondot anyja Jagelló Katalin kifejezetten katolikus hitben nevelte, hogy lengyel király lehessen, és a Wettin házból való szász elektor is áttért a katolikus hitre, hogy II. Ágost né-ven lengyel király lehessen.

¹³⁹ *Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae*. Második könyv. Kolosvaratt 1816. Paefatio (3. számozatlan oldal)

cf.: Erdély országának három könyvekre osztatott törvényes könyve, mely Approbata, Compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosvaratt 1815, (reprint Budapest 2008, 88. oldal).

Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár. Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, (jegyzetek Márkus Dezsőtől) 1540-1848. évi erdélyi törvények. Budapest 1900, (**a továbbiakban: 1540-1848**) 259. oldal.

cf: <https://books.google.hu/books?id=aW1DAAAACAAJ>

¹⁴⁰ Erdélyországának három részre osztatott törvényes könyve, mely Approbata, Compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosváratt 1815, 23. oldal (1540-1848 27. oldal)

<https://books.google.hu/books?id=aW1DAAAACAAJ>

¹⁴¹ op.cit. 24. oldal (1540-1848 28. oldal)

minkban és határinkban, sem személyünkben, sem semminémű javainkban, jószágunkban; kit-sinytől fogva nagyig meg-nem sért semmi időben; hanem inkább az Ország javára és óltalmára igyekezik ő Nagys. azókat is kötelezi.¹⁴²

IV. Tanátsokat; maga'mellé mind az három Nemzetből válaszszon, törvény, igazság, békesség' szerető jó lelki-esrnéretű embereket: kiknek tanáts-adáiokhoz olly'köteles legyen, hogy belső és külső Országos dolgokat,.. a'két Császárhoz, vagy több szomszéd Országokhoz való confoederaitiokat derekas Donatiokát, és fő Tiszteket ezeknek hírek nélkül ne tselekedjék se osszon. Ha pedig a' Tanátsok közzül Országünk, törvénye, szabadsága, **Decretumi ellen** valamellyik lelkí-esméretit nem tekintvén, veszedelmes és ártalmas tanátsra indítaná ő Nagyságát, comperta rei veritate, kedvezés nélkül afféle tanáts-adót proscriptioval, és notoriussággal büntessen. V. Urak, Nemesek, Kerített és Mező Városok, Székelység, Szászság, régi és legitime entanált Privilegiumokban, Donatiójokban, mellyek helyben hagyattatnak, Annuentiájokban Inscriptiójokban meg-tartatnak.¹⁴³

ARTICVLVS. IV. *Brandenburgi Katalin megválasztásnak feltételei (Catharina Fejedelem Aszszony' Conditioi):* XII. Urakat, Nemeseket, Kerített és Mező Városokat: Székelységet, Szászságot, régi és legitime emanált Privilegiumokban, Donatiokban, mellyek helyben maradtanak, Annuentiákban, Inscriptiókban meg-tartasson.¹⁴⁴

ARTICVLVS V. I. *Rákóczi György megválasztásának feltételei (Conditiones Principis Georgii Rákóczi I.):* VII. Hogy Urakat, Nemeseket, Kerített és Mező Városokat, Szászságot és Székelységet, régi és minden legitime ernanált Privilegiumokban, Donatiokban, Annuentiájokban, Inscriptiókban meg-tart, a' Sz. András Király Decretumának, continentíája szerint.¹⁴⁵ XIV. Minthogy mind a' Magyar Natio, 's mind pedig a' Szász Uraink,'s atyámfiai, magok Natio]okból szoktanak magoknak Tiszteket, Ispánokat választani; a' Székelység nem utolsó tagja lévén e' Hazának, ő Nagysága Kapitányokat, Király-Birákat, Generálisokat, magok Nemzetéből állókat, és köztök lakókat adjon elejékbé, meg-máradván mindazonáltal mindenekből az ő Nagysága iurisdittioja. és méltósága; a' Király-Biráknak pedig választások specifice csak ugyan ő Kegyelme Székinek szabadságán álljon. Fő Ispánokat-is a' magok Vármegyéjékből valókat adjon ő Nagysága.¹⁴⁶

ARTICULUS VI. II. *Rákóczi György megválasztásának feltételei (Conditiones moderni Celsissimi Principis D. D. Georgii Rákóczi Junioris):* VII. Hogy Urakat, Nemeseket, Kerített és Mező Városokat, Szászságot és Székelységet, régi és minden legitime mamit Privilegiumokban, - Donatiójokban,, Annuentiájukban, Inscriptiókban megtart, Sz. András Király Decretumának continentíája. szerint.¹⁴⁷ XIV. Minthogy mind a' Magyar Natio, 's mind pedig a' Szász Uraink,'s atyámfiai, magok Natiojából szoktanak magoknak Tiszteket, Ispánokat választani; a' Székelység nem utolsó tagja lévén e' Hazának, ő Nagysága Kapitányokat, Király-Birákat, Generálisokat, magok Nemzetéből állókat, és köztök lakókat adjon elejékbé, meg-máradván mindazonáltal mindenekből az ő Nagysága iurisdittioja. és méltósága; a' Király-Biráknak pedig választások specifice csak ugyan ő Kegyelme Székinek szabadságán álljon. Fő Ispányokat-is a' magok Vármegyéjékből valókat adjon ő Nagysága.¹⁴⁸

ARTICVL VS VII. I. *Rákóczi Ferenc megválasztásának feltételei (Conditiones Celsissimi D. D. Francisci Rakóczy):* VIII. Hogy Urakat, Nemeseket, Kerített és Mező Városokat, Székely-

¹⁴² op.cit. 24. oldal

¹⁴³ op.cit.25-26. oldal (1540-1848, 29. oldal)

¹⁴⁴ op.cit 28. oldal (1540-1848 31. oldal)

¹⁴⁵ op.cit. 30. oldal (1540-1848 32. oldal)

¹⁴⁶ op.cit. 31. oldal (1540-1848 33. oldal)

¹⁴⁷ op.cit. 33. oldal (1540-1848 35. oldal)

¹⁴⁸ op.cit. 34. oldal (1540-1848 35. oldal)

séget, Szászságot, régi és minden legitime emanalt Privilegiumokban, Donatiojokban, Annuentiájokban, Inscriptiókban megtart.¹⁴⁹ ARTICVLVS. XIV. Mivel az Ifjú Fejedeleme RÁKÓCZI FERENTZ ő Nagysága Méltóságos személye mellett a Gubernátornak, és a Tanácsok között egynéhányoknak continue jelen kell lenni, azoknak sustentatioja felől is provideálni illendőnek ítéltetett. Tetszett azért minékünk egész Országúl, **három Nemzetül**, hogy az 1558. esztendőbeli Isabella idejében emanált Harmadik Articulus szerént, az Országának közönséges jövedelméből legyen az ő Kegyelmekekre való provisio.¹⁵⁰

Az Approbata Constitutio III. részének legelső articulusa és a három nemzet: Az Approbata Constitutio 1. articulusa a három nemzet uniójáról régebbi törvényekből az 1613. 1630. és 1649. évi országgyűlésre utal és végül a három nemzet uniójáról a következőket állapítja meg (az 1653. évi szövegben használt latin kifejezéseket Endes Miklós magyar fordításában és **itt idézetünkben dült vastag betűvel kiemelve a három nemzetre való utalást**): „A négy recepta religiónak szabados exercitiumi engedtesse. és illibata megtartassanak az országban és in partibus Hungariae huic regno incorporatis, hogy minden helyekben a major pars tartson vallásán való papot, ha hol pedig exercitiumja valamely helyen valamelyik vallásnak nem volna, így beteg gyóntatása és in casu necessitatis gyermekek keresztelese szabad legyen a maguk vallásán való papokkal. **Három nemzetből áll az ország** (az ország constitutiói megtartván),¹⁵¹ ha valamely nemzetnek szabadságában, immunitásaiban, privilegiaiban, szokott és régen bevett rendtartásaiban bántódása lenne, **keresse meg a másik két nemzetet**, ezek tartozzanak hitük és köteleességük szerint országgyűlés előtt is a fejedelemhez és tanácsához folyamodni a panaszkodó nemzet megbántódása tárgyában. A méltó panaszok tekintetében **a három nemzet** minden úton-módon egymás segítségére legyen. Ha valamely nemes embernek akár személyében, akár jószágában, marhájában és szabadságában a fejedelmektől sérelme lenne, a vármegyének, vagy székének jelentse; ha a vármegye, vagy szék a panaszt méltónak ítéli, jelentse tüstént a fejedelemnek és tanácsának s ha ennek sikere nem lenne, **a vármegye az esetet közölje az erdélyi s a részekbeni vármegyékkel, a székelységgel és szászsággal**, kik hitük és köteleességük szerint azonnal (gyűlést arra nem várva) tartozzanak a sérelem orvoslásáért a fejedelem és tanácsához fordulni s a tanács ily esetben a dolgot éretten megfontolva, legyen figyelemmel az ország közszabadságára, törvényeire s a tanács köteleességére és a törvénynek a szóbanforgó esetre vonatkozó intézkedésére s a panaszkodó jogos sérelmét a fejedelemnél való közbenjárásával, határozatával és befolyásával enyésztesse el. **Ha a vármegyékben és székelységben levő kerített, vagy mezővárosoknak, vagy községeknek lennének sérelmeik, ugyanez az eljárás követessék.** Amit az országgyűlésen hazánk megmaradására, békességes csendjére, szabadsága és törvényei megtartására nézve jóknak ítélnék, abban értsenek egyet, ki-ki a maga hasznát és egyéni érdekét félretévé és nemzetünk és szabadságunk, sőt magánszemély méltó igazsága mellett is, **mind a három nemzet és mindenik kar (status)** egy ész és akarattal minden úton és módon fogjanak össze és egymást oltalmazzák. Ha egyesek valakit méltatlanul és hamisan vádolnának, vagy valakinek ilyen vádlására elfogásban, törvénytől dolgakban, jószág és javak elfoglalásában közreműködnének, örök hűtlenség bűnébe essenek.”¹⁵²

c) A három nemzet az Compilata Constitutióban

¹⁴⁹op.cit. 38. oldal (1540-1848 38. oldal)

¹⁵⁰ op.cit.44-45. oldal (1540-1848 43. oldal)

¹⁵¹ * (a zárójelbe tett szavak csak az 1540-1848 69. oldalán található szövegében fordulnak elő; a Kolosvárott 1848-ban kiadott szöveg 77. oldalán hiányoznak)

¹⁵² Erdély országának három könyvekre osztott törvényes könyve, mely approbata, compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosvaratt 1815, 77. oldal. (1540-1848 68-69. oldal)

Természetesen az 1653-ban Approbata Constitutiót létrejöttét követően még számos országgyűlést is tartottak, hiszen Erdélyben minden évben összeült az országgyűlés, néha többször is.

A cartesianus erdélyi fejedelem I. Apaffy Mihály már 1668-ban megkezdte az 1653-után keletkezett „összezárt és (legtöbbször) egymással ellentétesen alkotott” törvények vizsgálatát, és azokból *Compilata Constitutio* néven új törvénykönyvet alkotott „arra alkalmas, a hazai törvényekben és a törvényerőre emelkedett szokásokban legjáratosabb férfiak” révén.

Ezek Apafi javaslatának megfelelően „jónak látták” hogy azt Approbata Constitutio rendszert követve ugyanarra öt része osszák. Minderre „sok időt fordítottak”, és „a mi Erdélyországunk s az ehhez kapcsolt magyarországi részek **három nemzetből** álló karainak és rendjeinek, az ország némely igen sürgős és az egész közönséget egyformán érdeklő ügyei elintézése, valamint a már egybegyűjtött czikkelyeknek az átvizsgálása végett a folyó [1690] évi januárius 25-ik napjára, Gyulafehérvárra hirdetett és itt megtartott közönséges országgyűlésen be is mutatták” és „márczius hava negyedik és az országgyűlés utolsó napján”¹⁵³ törvényerőre emelkedett. 42 napra rá, 1490. április 15-án Apaffy Mihály, gyakorlatilag az utolsó tényleges erdélyi fejedelem Fogarason meghalt. Így a Compilata Constitutio betetőzte a független Erdély törvényalkotását.

A Compilata Constituciók Második részének az 1. Címe mutatja, hogy az erdélyi fejedelmek megválasztásuk „conditio”-i között a fejedelmeknek meg kellett esküdni arra, hogy **a három nemzet unióját** megtartják, ami így az Erdély alkományának legalapvetőbb szerves része volt. A Compilata Constitutio betűhíven teljes egészében közli az 1654 és 1691 között fölesküdt erdélyi uralkodók közül három megválasztásának összes föltételét, és az azokra való esküvésük formuláját.

*Ezek közül Bartsay Ákos megválasztásának föltételei között a három nemzetet illetően a következőket találjuk.*¹⁵⁴

I. Hogy mindeneket személyválogatás nélkül a négy recepta religiókban és azoknak egyaránt való szabados exercitiumiban ő nagysága megtart és másokkal is megtartat...

II. Hogy az országtól végeztetett és helyben hagyatott **uniónak conditióit** minden czikkelyivel fogvatkozás nélkül megtartja, melyre hogy minden jelenvaló rendek mostani gyűlésünkben megeskedjenek; ...

X. Hogy **[a magyar] urakat, nemeseket**, kerített és mezővárosokat, **székelységet és szászságot** régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiókban, annuentiákban, inscriptiókban, assecuratiókban és consensusokban ab antiquo bévött ususokban salvo jure alieno és szabadságokban megtart.

XV. Hogy tanácsokat pleno numero, **azaz tizenkét számuakat mindenik natióból** az ország választván... azoknak megegyezett akaratjok nélkül derekas országos dolgot ne igazgasson, ...

XVII. Hogy **a székelységen** generalisokat, kapitányokat, magok nemzetekből állókat és köztök lakókat adjon ő nagysága; a fő király biróknak pedig választása és azoknak megváltoztatások, specificie csakugyan az ő kegyelmek szabadságában álljon.

XVIII. **A szász natio** is e hazának egyik becsületes tagja lévén, király birákat és egyéb minden tiszteket választhassanak magoknak, csak szintén a szebeni király birónak confirmatiója állván az ő nagysága authoritásában; mivel az comes universitatis saxonicae.

¹⁵³ Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae. Második könyv. Kolosvaratt 1816. Paefatio (2. számozatlan oldal; 1540-1848 253. oldal)

Erdély országának három könyvekre osztott törvényes könyve, mely approbata, compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosvaratt 1815, (reprint Budapest 2008, 89. oldal).

¹⁵⁴ Ezek a conditiók megtalálhatók az 1658., év november 6-án Marosvásárhelyi országgyűlés törvényei között is. E.O.E 12. kötet, Budapest 1887, (1540-1848 259. oldal).

Összesen XXI conditio-ra kellett Bartsaynak fölesküdnie, valamint a záradékban arra, hogyha II. Rákóczi György utóbb megegyezne a törökkel, visszatérhetne a trónjára.¹⁵⁵

A Compilata Constitutio-ban található szövegek tanúsága szerint általában szó szerint ugyanezekre a conditiókra kellett Kemény Jánosnak¹⁵⁶ és Apafi Mihálynak¹⁵⁷ is fölesküdnie, bár Apafinak már XXIV conditiót állítottak, köztük egy kifejezetten a három nemzet uniójra vonatkozott:

IX. Hogy minden rendeknek és ***mind a három natió***nak eleitől fogva bécsuszott, és articulusokba iratott, vagy szokásba vett szabadságtalanságit, és megbántodásit első közönséges országgyűlésében ő nagysága megorvosolja, és a szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja; sőt ha ennekutána is valamely dolgot ***mind a három natio maga*** hasznára ítél, megegyez és áll rajta, ő nagyságát requirálván, tartozzék confirmálni melyet ha nem cselekednék is, articulusba irattassék s ereje légyen.¹⁵⁸

Endes Miklós ezért megjegyezte: „Barcsai Ákos feltételeinek megfelelnek Kemény János és I. Apafi Mihálynak adott általuk elfogadott feltételek is. Ebből lehet határozottan azt állítani, hogy Barcsai Ákos feltételei az ország szokását és alkotmányát tüntetik fel”¹⁵⁹

Egyébként a Bartsay Ákos által fölesküdtött conditiók között a XI. előírja, hogy igazságszolgáltatást „*a decretum és articulusok tartása szerint*” kell hogy végezze, és a föllebezési ügyekben is „*decretum és articulus szerint tartozzanak törvényt tenni.*”

A XII. conditio előírja „*afféle perben függő jószágoknak magára, feleségére vagy gyermekére való maradása [háramlása] felől lévén decretalis utak és módok a jószágoknak fiscusra nem fejedelmekre való szállások felől.*”

A XXI. conditio pedig megszabja, hogy „*nem is igyekezik különben a fiscus jószágát szaporítani, hanem csak a decretumban és articulusokban megirt utakon és módokon.*” Egyébként ugyanezt, mint már láttuk az Approbata Constitutio II. részének 2. articulusa is előírta.¹⁶⁰

Mindez azért lényeges, mert az erdélyi törvények szóhasználatában járatlan nem veszi észre, hogy, mint azt Dr Endes Miklós a Magyar Királyi Közigazgatási bíróság ítélobírájának

¹⁵⁵ Compilatae Constitutiones, op.cit. 6-13. oldal. (1540-1848, 259-264. oldal)

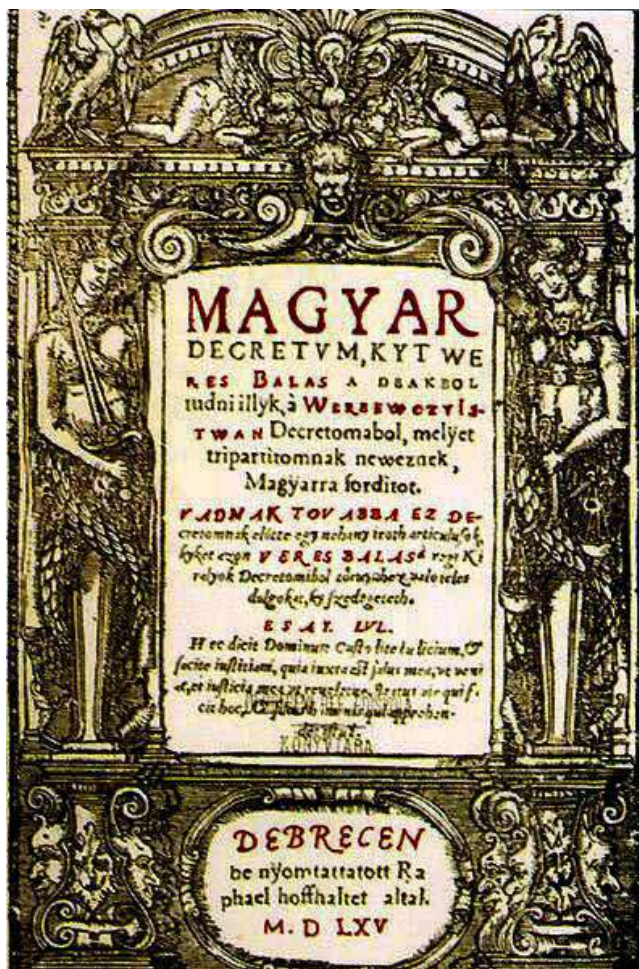
¹⁵⁶ Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae. Második könyv. Kolosvaratt 15-21. oldal (2008 reprint op.cit. 96-98. oldal; 1540-1848, 266-2701. oldal).

¹⁵⁷ Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae. Második könyv. Kolosvaratt 23-29 (2008 reprint op.cit. 100-103. oldal 1540-1848, 2701-275. oldal)

¹⁵⁸ Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae. Második könyv. Kolosvaratt 24. oldal. Erdély országának három könyvekre osztott törvényes könyve, mely approbata, compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosvaratt 1815, (reprint Budapest 2008, 101. oldal; 1540-1848, 272. oldal).

¹⁵⁹ csíkszentsimoni Dr Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1933, 175. oldal

¹⁶⁰ Erdélyországának három részre osztott törvényes könyve, mely Approbata, Compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Kolosváratt 1815, 23. oldal (1540-1848, 27. oldal)

ján Is. 56:1-2 idézet¹⁶³)

Egyébként a Tripartitumra főntiek értelmében nemcsak Barcsay Ákos, Kemény János és Apaffi Mihály esküdött föl 1661-ben a Compilata Constitióba beiktatott esküszöveg szerint, hanem már Báthory András 1599-ben, Rákóczi Zsigmond 1607-ben, Báthory Gábor 1608-ban.¹⁶⁴ A Diploma Leopoldinum 3. pontja pedig a Tripartitumot Erdély törvényei közé sorolta. A Tripartitum a három részre szakadt országban az egység szimbóluma lett, és ilyen értelemben igaz az, hogy „A politikai nemzetet összetartotta, ez a Hármaskönyv nagy érdeme”¹⁶⁵.

Werbőczy Tripartitumában a primae [partis] quartus [titulus]-ának végét Weress Balázs a következőképpen fordította: „És az efféle nemesek, az kiknek Király ő felsige az ő jeles cselekedetekért, mint felyül meg vagyon írván, jószágot ad és megajándékozza, szent koronának tagjainak mondatnak. És törvin szerint való koronázott fejedelemnek kivüle senki hatalmában nincsenek. Werbőczy első Decretomának negyedik részében.”

ezen szöveg szövegértelmezéséből kítűnik, ez a „decretum és articulus szerint” ebben a nyelvezetben valójában kerepesi Werbőczy István Tripartitumát jelenti,¹⁶¹ (amit az erdélyi hagyomány szerint az 1509 és 1518 között birtokába került marosvécsi várban készített el).¹⁶² Azonban a condióiók szövegében is, melyekre Kemény János fejedelem és [I.] Apafi Mihály fejedelem szintén fölesküdt, mind a négy szóban forgó helyen ugyanazokkal a szavakkal fordul elő „a decretum és artikulusok” illetve a „decretalis utak és módok” kifejezés, ami azt mutatja, hogy az erdélyi fejedelmek fölesküdt a Tripartitum megtartására, vagyis a Tripartitum is az erdélyi alkotmány szerves része volt.

A Tripartitumot ugyanis Weress Baláz[s] még János Zsigmond korában magyarra fordította, és a János Zsigmond uralma alatt álló Debrecenben 1565-ben kiadta «Magyar Decretum» címmel, ahol a címlapon, mint az ábra mutatja, a Tripartitumot kifejezetten «Decretum»-nak nevezi és az alcím szerint ez a könyv még «iroth articulusok»-at is tartalmaz. (Címfelirat al-

¹⁶¹ „A hármaskönyv s az ország törvényei szerint mindenkinek személyi válogatás nélkül igaz törvényt szolgáltatasson.” op. cit. 173. oldal. „A fellebbezett ügyek elintézésénél a tanács többségének véleményét fogadja el s figyelemmel tartja a hármaskönyv és az ország törvényében foglaltakat.” Endes, op.cit. 174. oldal.

¹⁶² Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok, II. kötet, Bukarest 1982, 189-190. oldal.

¹⁶³ Haec dicit Dominus custodite iudicium et facite iustitiam, quia iuxta est salus mea ut veniat et iustitia mea ut reveletur. Beatus vir qui facit hoc et filius hominis qui adprehendit istud (Is 56:1-2)

¹⁶⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tripartitum>

¹⁶⁵ a wikipedia ugyanott ezt a mondatot Hóman Bálintnak tulajdonítja. A Hóman-Szekfü 1936.évben megjelent II. kötetében az 591. oldalon ez azonban csak első fele a mondatnak, ami valójában folytatódik: „A politikai nemzetet összetartotta, ez a Hármaskönyv nagy érdeme; a népet kettészakította, ez nagy vétke...”

Hóman-Szekfü II. kötetének ezt a szóban forgó befejező részét azonban már nem Hóman Bálint, hanem Székfü Gyula írta.

Ez tehát annyit jelent, hogy amikor az erdélyi fejedelmek megesküdték, hogy „a Decretumot és artikulusokat megtartják” esküjükkel valójában fölesküdték a Szent Korona tanára.

Jellemző, hogy Eckhardt Ferenc többek között a következőket írta:¹⁶⁶ „A koronaeszme kapcsolja Erdélyt állandóan Magyarországhoz. A szent korona jogát emlegetik a Habsburgkirályok, amikor Erdélyre igényt emelnek, de a szent koronához, vagyis a magyar birodalomhoz való tartozást elismerik az erdélyi fejedelmek és rendek is. Ez a kapocs volt az, amely az önálló és a szultánnak alávetett Erdélyt ősi hagyományokban gyökerező meggyőződés erejével minden magyar nézete szerint az anyaországhoz fűzte. A felkelő magyar rendek is a koronaeszme alapján állottak és Bocskay idejében a szent koronában látták a királyi és a keleti Magyarország, Erdély egyesítőjét. A korponai határozatokban például azt kívánták, hogy Bocskayt minél jobban elégítse ki a király. Akármennyit enged is át neki, az nem szakad el az országtól, «mert ez az országrész is, amelyet neki ad, Erdélyvel együtt a koronától függ».¹⁶⁷ Az erdélyi fejedelmek a magyar királlyal kötött szerződésekben ismételten elismerték azt a kötelezettséget, hogy semmit sem idegenítenek el az uralmuk alatt álló területből a szent koronától, vagyis hogy nem engednek abból semmit idegen «szuverenitás» alá kerülni. A magánjogi elidegenítés jogát ezzel nem korlátozták, csak a közjogi összetartozást biztosították. Meggyőző erről már a Miksa és János Zsigmond között kötött speyeri szerződés is : «Semmi se idegenítessék el ezekből az ország koronájához tartozó javakból, amelyeket a fenséges fejedelem birtokol, amelyeket azonban szükség idejében szabadon elzálogosíthatnak vagy inscribálhatnak valakinek».¹⁶⁸ A pozsonyi kiegyezésben is kötelezi magát Báthory Gábor II. Mátyás királlyal szemben, hogy «sem Erdélyt, sem más régtől fogva neki alárendelt megyéket, azok várait vagy véghelyeit másként, mint most birtokolja, Magyarország koronájától nem fogja elidegeníteni».¹⁶⁹»

„Amikor 1614-ben II. Mátyás követei a kolozsvári országgyűlés elé terjesztették az udvar kívánságait, a rendek nem tagadták a tárgyalás során, hogy «Erdély egykor Magyarországhoz tartozott». Erre a követek azt felelték nekik, «most is Magyarországhoz tartozik Erdély és Magyarország egy királya sem szakította el onnan és nem is szabad elszakítani. Ha idők folytán a könnyebb védelem céljából egyes dolgokat át is engedtek az erdélyieknek, azért még nem nyilvánították (Erdélyt) független, önálló és külön tartománynak. Ez a pozsonyi szerződésből is kiderül, ahol a II. cikkben ki van téve: soha Magyarország koronájától nem fogják elidegeníteni. Ebből világos, hogy Erdély az ország szent koronája hatóságának most is alá van vetve».¹⁷⁰»

Éppúgy szintén igen jellemző, hogy az izzig-vérig kálomista iktári Bethlen Gábor Magyarország és Erdélyországot egyesítő címere fölé a Szent Koronát helyezte:

¹⁶⁶ Eckhardt Ferenc: A Szent Korona eszme története, Budapest 1941, 226-228 oldal.

¹⁶⁷ 1605. dec. 3.: nihilominus tamen regnum hoc ipso a se invicem non separabitur, sed e t haec pars regni, quam illi daret, una cum T ransylvania a Corona dependeret. .. MOE, XI. 494.[Eckhardt Ferenc így idézi]

¹⁶⁸ 1570 : . . . nihil alienetur ex his bonis, quae serenissimus princeps tenet, ad coronam regni spectantibus, quae tamen et ipse necessitatis tempore oppignorare aut etiam inscribere alicui. . . ipsis liberum futurum est. E. Goos : Osterr. Staatsverträge. Siebenbürgen 191.

¹⁶⁹ nec T ransylvaniam aut alios sibi ab antique subjectos comitatus et praesidia sive confinia eorum, aliter quam nunc possidet, unquam a corona Hungariae alienabit. . . EOE V I. 269. 62. . . ex quo appareret, eam iurisdictioni sacrae coronae regni etiam nunc subiectam esse. EOE V I. 480.p

¹⁷⁰ ex quo appareret, eam iurisdictioni sacrae coronae regni etiam nunc subiectam esse. EOE V I. 480.p

„Maga Bethlen viszont Homonnai ellen emeli azt a vádat, «hogy elsőbben Moldvát, annak utána Erdélyt occupálják, mely által magokat és ezeket az országokat az magyar korona alól kiszakasztván és elidegenítván, az lengyel korona és respublicához kötelezték volna hittell». ¹⁷¹ Bethlen Gábor tehát, akit a szent korona ellen folytatott politikával vádoltak meg a király részéről, ugyancsak «a magyar koronában» látta az ország egységének szimbólumát. Benne, az erdélyi fejedelemség megszervezőjében és kiépítőjében is élt a szent korona hatalma alatt álló egységes Magyarország képe, a régi magyar politika öröksége.» ¹⁷²

Rá kell mutatnunk arra is, hogy valójában a szokásjogot megtestesítő Tripartitum közjoga és Szent Korona tana serkentette az arra fölesküdt Erdély uralkodóit, hogy a Szent Korona területi egységét elismerjék. Ezt tette már I. János a nagyváradi szerződésben 1538-ban, majd Fráter György aláírta 1551-ben a nyírbátori szerződést Izabella királynéval. János Zsigmond 1570. december 1-én ratifikálta a speyeri szerződést, amint Báthory István is titkos egyezséget kötött, hogy Miksának is hűséget fogad. ¹⁷³ Báthory Zsigmond házasságot kötött Habsburg Mária Krisztiánával 1595. augusztus 6-án (és aranygyapjas lovag lett). Báthory Gábor 1608-ban a Habsburgok és Forgách Ferenc esztergomi érsek támogatásával lett erdélyi fejedelem és a török a Habsburgokkal történt új szövetsége megkötése miatt tette le 1613-ban. Bethlen Gábort magyar királlyá választották Besztercebányán 1620 augusztus 25-én. Zrinyi Miklós is pártolta II. Rákóczi György lengyelországi terveit, mert azok révén remélte a török kiűzését. II. Rákóczi György halála után tulajdonképpen az ő politikáját folytatta hadvezére Kemény János fejedelem, akinek a felesége Lónyay Anna, Wesselényi Ferenc nádor özvegye volt, és akit nemcsak Zrinyi Miklós, sőt maga I. Lipót támogatott, de annak hadvezére, Montecuccoli cserben hagyott. I. Apafi Mihály 1686. június 28-án aláírta a Haller féle diplomát, melyben I. Lipót oltalma alá helyezte Erdélyt.

Dr Endes Miklós szavaival az erdélyi alkotmányt és közjogot illetően a három nemzet működését és határozathozatalának alakulását alapján a következőképpen foglalhatjuk össze:

„A mohácsi ütközet után a magyar birodalom előbb csak ténylegesen, de az 1538. évi nagyváradi békekötés után jogilag is kettévált. Szapolyai János halála után a török Budát Magyarország egy részével együtt elfoglalta. Az erdélyi három nemzet a hozzája szakadt magyarországi részekkel mostoha körülmények közé jutott s közös elhatározással az 1542. és 1543. évi tordai országgyűléseken végezte a következőket:

- a.) Egymás közt az egyezséget és békességet tartsák fenn;
- b.) az ország minden dolgát közös tanácskozással és egyetértéssel igazgassák s annak folytatására helytartót (Fráter György), mindenik nemzetből tanácsosokat állítsanak;”

¹⁷¹ 1616. jan. 28. EOE V II. 303.

¹⁷² Eckhardt Ferenc: A Szent Korona eszme története, Budapest 1941, 230. oldal.

¹⁷³ E. O. E. II. 398, 399.

c.) külső és belső ellenség ellen egymást megvédelmezzék.¹⁷⁴

„Az országgyűlés egykamarás volt; a régi erdélyi országgyűléseken szavazás csak nagyon fontos és az egész országot érdeklő ügyekben volt; nemzetek szerint szavaztak s mindenik nemzetnek curial votuma volt. Midőn Erdély Magyarországtól elvált, mint láttuk, törvénnyel mondták ki, hogy mindent közmegegyezéssel intézzenek,¹⁷⁵ de ezt néhány év múlva akként változtatták meg, hogy amibe két nemzet egyetért, a harmadiknak utána kell mennie (1557. februári fejevári országgyűlés).¹⁷⁶ Magától értetik, hogy egyre ment, vajjon hány tag jelent meg az egyik, vagy másik nemzetből; ... Az erdélyi fejedelemség rendjét, a nemzetek és vallás egyenjogúságát az [említett] előző határozási mód tartotta fenn, a határozat előtt a nemzeteknek egyezkedniök kellett, s őket a kölcsönös megértésre, engedékenységre kellett vezetnie, hogy megszülessék egymás közt az állami élet további menetelére szükséges pactum”¹⁷⁷

„Az erdélyi fejedelemség alkotmánya Báthori István trónralépte előtt a három nemzet egyesülésén s azon alapelvek nyugodott, hogy: amit két nemzet akar, annak a harmadik magát alávetni tartozik”¹⁷⁸

5. A szászsebesi 1659. május 21–június 25. országgyűlés III. articulusa

A r t i c u l u s III. [aAz alábbi dőlt betűs kiemelés ezen tanulmány céljaira történt]:

„Látjuk klmes urunk ebből is országú nagy fogyatkozásinkat, hogy bizonyos pecsétünk nem lévén, netalán most immáron kárunkon experiáljuk annak ekkédiglen való szükséges meglételét. Hogy azért ebből is jövendőben is nagyobb incommoditásunk ne következhessek, illendőnek ítéltük a Nagyságod tetszéséből, hogy bizonyos négy pecsétek metszessenek az országnak négy nagyobb rendei szerént, melyeknek egyike úgy mint az erdélyi vármegyéké, álljon az **ország praesidensénél, avagy az erdélyi ítélőmesternél**. A másik, mely a székelységé lészen, az **udvarhelyszéki főkapitánynál**. Az harmadik, mely a szász natióé, a **szébeni polgármesternél**. A negyedik pedig, mely az Erdélyhez incorporáltatott Magyarország részéjé, álljon **azon részben lévő ítélőmesternél**. Ha pedig valamely időben ítélőmester nem találna lenni a partiumban, olyankor álljon a **Bihar vármegyei főispánnál**; kik is sub fide christiana kötelesek legyenek azoknak conserválására, úgy hogy semminemű időben, sem senkinek parancsolatjára ki ne adják, hanem csak az országnak rend és rendkívül való gyűlésében, olyankor vagy ő magok vigyék elő, vagy hogy igen hiteles emberektől küldjék bé, ha ő magok semmi uton bé nem mehetnének, és ha kik ezek közül az halál által elragadtnak, maradékok mentül hamarébb vagy valamely káptalanban, vagy hogy az ítélőmestereknek szorgalmatos gondviselés alatt beadják, testimonialist vévén róla, egyébaránt azoktól kívánjuk elő.

A pecsétek pedig ilyenek legyenek: az erdélyi vármegyéknek a pecsétre metszett insigniák legyen **egy fél sas**, környül való írása: Sigillum comitatum Transylvaniae. A székelységnek legyen **egy fél hold és nap**, környülvaló írása: Sigillum nationis Siculicae. A szászágé legyen **hét kolcsos város**, környül való írása: Sigillum nationis Saxonicae. A Magyarország Erdélyhez incorporáltatott részéjé legyen **négy folyóvíz s a kettős kereszt**, környülvaló írása: Sigillum partium Hungariae Transylvaniae annexarum. Ehez ezt is hozzáadván, ha valaha valamely időben (kit Isten eltávoztasson) Magyarország részei Erdélytől, hacsak ideig is el találnának szakadni, amint immár szomorú példákra egynehányszor meg is lött, in tali casu az

¹⁷⁴ Dr csikszentsimoni Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története, Budapest 1935, 149. oldal

¹⁷⁵ «közös tanácskozással és egyetértéssel» loco citato.

¹⁷⁶ Endes Miklós: Erdély három nemzete és régi vallása autonómiájának története. Budapest 1935, 72.o; Endes az 1557. évi fehérvári országgyűlést jan. 5-ről írja, de a Szilágyi Sándor: „Erdélyi Országgyűlési Emlékek 1875-1898, II. k. 72 1.” szerint azt febr 6 és 15 között tartották.

¹⁷⁷ op.cit. 180. oldal

¹⁷⁸ op.cit. 171. oldal.

erdélyi három nemzetből álló statusok egész corpust constituálván, az három pecséttel nomine totius regni pecsételhessenek, és azok alatt mindenfelé expediálhassanak szintén úgy, mint a mikor Magyarország részei véle egy corpus voltak. Ez pecsétek nélkül, avagy ezek közül csak valamelyik nélkül is, excepto casu praemisso, ha valamely expeditiók nomine regni kelnének, erőtlének és hitel nélkül valók legyenek.”¹⁷⁹

Ebből nyilván való, hogy a szászsebesi 1659. évi 3. articulus szerint Erdély címere azt mutatja, hogy Erdély a három nemzetből áll, és azok unióját tanúsítja.

Bartsay Ákos tallérja 1660-ból

Bartsay Ákos 10 dukátosa 1659-ből

Kemény János dukát 1661

I. Apafi Mihály dukát 1663

Mária Terézia királynő Erdélyt 1765. november 2-án kelt aranybullás oklevéllel nagyfejedelemségre emelte. Címerét pedig a szívpajzsot elhagyva Báthory Zsigmondnak az Aranygyapjas lovagrend 1615-ből maradt albumában található, valamint Báthory Gábor kori formája szerint határozta meg. Azt pedig nagyfejedelmi koronával ékesítette, ami valójában Báthory Zsigmond alább ábrázolt 1593. évi tallérját díszítő erdélyi korona változata.

¹⁷⁹ Forrás: Magyar Történelmi Emlékek sorozat. Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Szerk. Szilágyi Sándor. 12. kötet. (1658-1661) Budapest, A M. T. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1887., 295. oldal

Az erdélyi nagyfejedelemség címere a dalmát, a horvát és a szlavón királyságokkal egyenrangú helyet kapott a Szent Korona országainak mind 1874-ben, mind pedig 1915-ben meghatározott címerében:

A Szent Korona országainak címere
1874-ben.

A Szent Korona országainak címere
1915-ben.

IV. Károly király 1915. december 30-án tartott koronázásakor a dalmát királyság címerét mutató zászlaját Károlyi László gr, a horvát királyság címerét föltüntető zászlót Erdődy György gr, a szlavón királyság címerét hordozó zászlót Batthyány Gyula gr, az erdélyi nagyfejedelemség címerével ékes lobogóját pedig Teleki Ádám gr. hordozta.¹⁸⁰

IV. Károly címei is tanúsították, hogy ő Magyarországnak apostoli királya, és Erdélynek nagyfejedelme volt,¹⁸¹ és így erdélyi nagyfejedelemség 1915-ben létezett.

Az éppen idézett 1874. évi és az 1915. évi címer tanúsítja, hogy Erdély még az I. világháború során is a három nemzet uniójából állt. Az 1918. december 1-én tartott gyulafehérvári gyűlésen mindössze *1228 román jelent meg, akikből sok még nem is volt erdélyi.*¹⁸² Azonban sem a magyar nemzet képviselői, sem a székely nemzet képviselői, sem pedig a szász nemzet képviselői jelen nem voltak. Így a Gyulafehérváron akkor összegyűltek Erdély sorsáról nem intézkedhettek, arról semmiféle érvényes döntést nem hozhattak, hiszen az erdélyi három

¹⁸⁰ Maczó Ferenc: Az utolsó magyar király koronázás Budapest 2016, 92. oldal. (Ábrányi Emil, Ambrus Zoltán és mások: Koronázási Album, Budapest 1917, 84. oldal erre vonatkozó szövegezése nem világos.)

¹⁸¹ Az 1917. évi törvénycikkek szerint

¹⁸² Bánhidi András: Az 1921-es romániai földreform, 66. o.. Raffay Ernő: Erdély 1918-1919-ben. Szeged 158. o.

nemzet uniójának évszázados szabályai szerint bármelyik nemzet a másik kettő akaratát el kellett, hogy fogadja. Már pedig 1918 december 22-én Kolozsvárott mind a magyar, mind pedig a székely népnek nem 1228, hanem *húszezer képviselője* kinyilvánította, hogy továbbra is a Magyar Királysághoz,¹⁸³ vagyis a Szent Koronához kívánnak tartozni. Az erdélyi nagyfejedelemséget pedig, amely már az 1648. évi osnabrücki szerződés, és így a westpháliai béke szerint a nemzetközi jog alanya, a mai napig senki föl nem oszlatta.

Rá kell mutatni arra is, hogy Romániának mind a két világháború közötti, mind pedig a jelenlegi címere is elismeri, hogy Erdély három nemzet uniójából áll, pontosan, mint azt 1659.évi szászsebesi országgyűlés III. articulusa meghatározta:

Románia címere 1922-1947.

Románia címere 2016 óta.

6. Balkanizálás.

Az igaz, hogy utóbb, 1919. január 8-án a szászok (a három nemzet uniója alaptörvényének megsértésével) elfogadták, hogy csatlakoznak Romániához.¹⁸⁴ Ennek az lett a románok által követett balkáni hálaadása, hogy az XII. század óta folyton gyarapodó egész erdélyi szászorságot a románok mára gyakorlatilag fölszámolták, eladva őket főként Nyugatnémetországnak. A Királyhágón túl a szászok száma ugyanis 1880-ban 211748-ról, 1910-re 231403-ra emelkedett. Közülük azonban 2004-re már csak 15000-en maradtak, s a számuk azóta is csökken, hiszen igen nagy részük időskorú.

Ugyanígy balkáni hálában részesültek a magyar arisztokraták is. Verantius Antal 1538-41-ben Erdélyről azt írta, hogy natio eam triplex incolit: Siculis, Hungari, Saxones, adjungam tamen et Valachos, qui quamlibet harum facile magnitudine aequant, ... rari apertis locis incolae, montibus et sylvis, pleumque cum suo pecore pariter abdit, sordite vitam ducunt.¹⁸⁵ Ezt Péter Katalin úgy érti, hogy akkor Erdély lakóinak egynegyedét alkották a románok¹⁸⁶

¹⁸³ loci citati.

¹⁸⁴ Bánhidi András: Az 1921-es romániai földreform, 66. o. Raffay Ernő: Erdély 1918-1919-ben. Szeged 158. o

¹⁸⁵ Verantius Antonius összes munkái, Pest, 1857. I. k p 143

¹⁸⁶ Péter Katalin: A fejedelemség virágkora 1606-1660 in Köpeczi Béla (főszerk.): Erdély története, Budapest 1987, II. kötet 731

Huszonöt évvel később Gromo János, János Zsigmond olasz testőrezredeese 1564-65-ben viszont megfigyelte, hogy „A magyarok - nobiles - reformátusok, kivéve a Báthoriak uradalmait, melyeket megtartottak katolikusnak. A magyarok a földjüket az oláhokkal műveltik.”¹⁸⁷ Ez arra mutat, hogy a magyar nemesség már akkor is, és az elkövetkező évszázadokon keresztül munkát és földet, tudni illik jobbágy és zsellértelkeket adott a Kárpátokon túli románoknak, hogy földjét műveljék és ez szaporította állandóan az erdélyi románok számát. Ugyanis **egy évszázaddal** Verancsics Antal idézett följegyzése után Vasile Lupu 1634-1653 között moldvai vajda „azt írta a temesvári basának, hogy az erdélyiek [addigra] egyharmada román.”¹⁸⁸; Ezzel szemben a románok aránya Acsády Ignác és Veres Valér szerint 1720-21-ben már 52 %-ra nőtt és ugyancsak Veres Valér szerint II.József népszámlálásakor Erdély 1471 900 fős népességéből 54, 5 volt román.¹⁸⁹ Azért hogy a magyar arisztokrácia és nemesség ennyi románnak évszázadokon át munkát és földet adott, hálából már 1921-ben elvették a birtokaik igen nagy részét, 1949-ben pedig tovább fokozva hálájukat még a kúriáikból és kastélyaikból is kikergették őket és kijelölt helyekre elhurcolták őket. 2018-ban pedig hálájuk fokozására megkezdtek még az időközben visszaszolgáltatott erdők újra való elkobzását is.

A balkáni hálából kijutott a görögkatolikus egyháznak is. A gyulahérvári gyülekezetben a szamosújvári görögkatolikus püspök játszotta a főszerepet, ezért hálából 1949-től fogva börtönbe vetették és húsz éven át egészen haláláig börtönben tartották, ugyanúgy, ahogy a többi erdélyi görögkatolikus püspököt is. Erdélynek Romániához csatolásában kifejtett tevékenységük további elismeréseként, – ellentétben Galiciával, Kárpátaljával és Szlovákiával – a bolsevizmus bukása után Erdélyben a görögkatolikus templomoknak és intézményeknek csak igen kis töredékeit szolgáltatták vissza a román görögkatolikus egyháznak, amelynek jelenleg az igen termékeny papi családok leszármazót kivéve alig hagytak meg hívőket. Valójában a legnagyobb részüket a románok arra készítetik, hogy a magyar katolikus plébániákba járva azokat eloláhosítsák. Így a kolozsvári római katolikus egyetemi templomban, amiben még 1994-ben magyar istentiszteleteket tartottak, ma már románul miséznek.

Aranyosmeggyes 1940-ben

Aranyosmeggyes ma

¹⁸⁷ Archiv Deutsches Vereins, neue Folge II. B. 1-50 Seite.

¹⁸⁸ L. Gáldi L. Makkai: Geschichte de Rumänien. Budapest 1942 161. oldal. Cf.: Péter Katalin: A fejedelemség virágkora 1606-1660 in Köpeczi Béla (főszerk.): Erdély története, Budapest 1987, II. kötet 731. és 1152. oldal.

¹⁸⁹ Veres Valér: Adalékok Erdély 18. századi népessége etnikai összetételének kérdéséhez, 92. oldal.

Kovacsics József szerint az 1785-7-es npszámlálás szerint Erdély tényleges népessége 1440986 volt (Kovacsics József: Magyarország népessége 1787-től 1870-ig. in. Magyarország történeti xdemográfiája) (896-1995) Budapest 1997 p 250.)

Viszont 1712–1713-ban a *Verwaltungsgericht* – az osztrák közigazgatási hatóság – által végzett becslés szerint Erdély lakóinak nemzetiségi megoszlása: 47% magyar, 34% román, 19% német volt;

Erdély balkanizálása során az európai építészet számtalan műremekét pusztította el a román műemlékvédelem évtizedeken át nyúló gondoskodása, ami főként annak hiányából áll). A „románok” ugyanis képtelenek fölfogni a fényes római művészetet újra teremtő renaissance alkotásainak európai, de még római jelentőségét sem. A Lónyayak pompás renaissance aranyosmeggyesi kastélyát ebek harmincadjára juttatták és Martinuzzi bíboros alvinci kastélyának ma már a falai is alig állnak.

Martinuzzi bíboros alvinci kastélya egykor

Martinuzzi bíboros kastélya ma

A Hallerek kerelőszentpáli kastélya 1994-ben még be volt fedve, ma már a pusztá falai is alig állnak. Nem volt elég, hogy az SS kifosztottra a bonhidai kastélyt a románok háborús díszletként robbantására használták, hogy ott forgassák a román filmeket. Az erdélyi kastélyok pompáját sajnos csak a kretén nyilasok által elhurcolt Bíró József kiváló könyvében¹⁹⁰ csodálhatjuk meg. Azoknak ugyanis csak kis töredéke vészelte át fedett formában az eddigi román impériumot, de még azok is teljesen kifosztva állnak. A fölvidéki betléri kastéllyal összehasonlítva jól mutatják, hogy a balkanizálás mit használ az európai civilizációnak. A románok nem tudják fölfogni, hogy az angliai turizmus fő hajtó rugóit éppen az érintetlen angol kastélyok és pontosan a berendezésük adja, és az érintetlen középkori városképek. Ezzel szemben Marosvásárhely csodálatos közép-európai főterén a gyönyörű barokk Keresztelő Szent János templom fölé és azt eltörpítve és elnyomorítva balkáni monstrumot építettek Bodor Péter székely ezermester zenélő órája helyére. Bodor zenélő kútja ion oszlopaival pontosan a római építészet európai örökséget testesített meg, hiszen ion oszlopok díszítik a római Colosseumnak egész első emeletét.

Köllő Miklós: Kossuth-szobor és ion oszlopos Bodor-kút

¹⁹⁰ Bíró József: Erdélyi kastélyok, Budapest 1943.

Barátok temploma a Széchenyi-téren

Huszár Adolf: Bem

Székely Károly: Rákóczi

Fadrusz János: Tuhutum emlékmű

Ugyanott a Széchenyi téren a Köllő Miklós: Kossuth szobrát, s a Barátok csodálatos európai barokk templomát szintén lerombolták. 1919-ben ledöntötték a lengyel szabadsághős Bem József tábornok szobrát, amely Huszár Adolf hihetetlenül jól sikerült alkotása volt. 1928-ban a Marosvásárhelyen volt Bem szobrot a románok odaigérték a lengyeleknek, de az az elmúlt kilencven év folyamán még nem érkezett meg lengyel területre. Hasonló sorsra jutott a Nap király, XIV Lajos szövetségesének, II. Rákóczi Ferencnek szobra, amit Székely Károly alkotott. sőt Margó Ede legjobban sikerült és pompás aradi Kossuth szobor együttese is. Fadrusz János zilahi Turul szobrának éppenúgy nyoma veszett Zilahon.

Margó Ede: aradi Kossuth Lajos szobor Honvédek az aradi Kossuth szobron

Ovidius Metamorphosisának szobrai sem jártak jobban Bonchidán, melyek a Tomaj nem-beli Bánffyok díszudvarát ékesítették 1751-53-tól fogva két évszázadon keresztül. Ott a „románok” a római költészet 33 pompásan megelevenített alakját, Nachtigall János kolozsvári szobrász mesterműveit, verték le az épületről, és Héliosz szobráról, amivel nem tudtak így elbánni, a fejét ütötték le.¹⁹¹

A magyar nemesség történelem könyveit Ciceró-i latinsággal írott kötetekben írták, és írták meg, s az országgyűlésükön latinul beszéltek, - sőt a marosvécsi vár bejáratára már 1537-ben Ciceróból véstek föliratot,¹⁹² majd 1611-ben és 1613-ban is Báthori Gábor Cicero De natura deorum művének szavait íratta tallérjára.¹⁹³ Horatius odájának teljes sorát olvashatjuk Bocskai István 1605. évi tíz-dukátusán¹⁹⁴ és Thököly Imre 1683. évi négy dukátosán.¹⁹⁵ Ovidius Metamorphosis-át 36 szoborban,- mint már említettük -, megelevenítették, de a Teleki tékát is a római irodalom számtalan alakjával díszítették. A római császárok pénzeivel díszítették legszebb kódexeik miniatúráit és a dunai tudós társaság csészéjét, Sarmisegethusa mozaikjait kiásták,¹⁹⁶ s Dácia latin föliratait összegyűjtötték.¹⁹⁷ Ezzel éles ellentétben a román műemlékvédelem valójában abból áll, hogy hagyja, hogy a magyar műemlékeknek, és egyáltalán a magyar emlékeknek eltűnjenek, vagy a damnatio memoriae örületének lázában nemtörődömségével egyenesen segít elrontásukban és lerontásukban.

¹⁹¹ Bíró József: A bonchidai Bánffy kastély. (Erdélyi Tudományos füzetek 75.) Kolozsvár 1935, 24-25. oldal fölsorolása szerint a díszudvar párkányán 38 szobor állt egymástól 5 méterre (ebből kettő kétalakos volt). Az összes szobor (a közéjük keveredett Mózesen, Sámsonon s Delilán meg egy prófétán kívül) mind Ovidiusból elevenedett meg. Kivéve kettőt, mindezeket a szobrokat levették az épületről, melyen jelenleg csak Héliosz és Kadmosz szobra áll.

Bíró József: Erdélyi kastélyok, Budapest 1944, 89. oldal szerint készültek a szobrok 1751-53-ban.

¹⁹² „AD1537.... O qu[am] felix civitas vel castru[m], q[uo]d t[em]p[or]e pac[is] bellu[m] excogitat. Cice[ro]

Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok [II.] Bukarest 1982, 190. oldal,

¹⁹³ „...pro ...aris et focis...” (Cicero: De natura Deorum 3, 40) Huszár Lajos, Pap Ferenc, Winkler Judit: Erdélyi éremművészet a 16-18. században, Kritérium 1996, 31. oldal 28.E kép, 33. oldal, és 35. oldal 31E kép.

¹⁹⁴ Dulce et decorum est pro patria mori (Horatius: Ódák III.2,13). Huszár Lajos, Pap Ferenc, Winkler Judit: Erdélyi éremművészet a 16-18. században, Kritérium 1996, 34. oldal)

¹⁹⁵ Huszár Lajos: The Art of Coinage in Hungary, Budapest 1963, 76. kép.

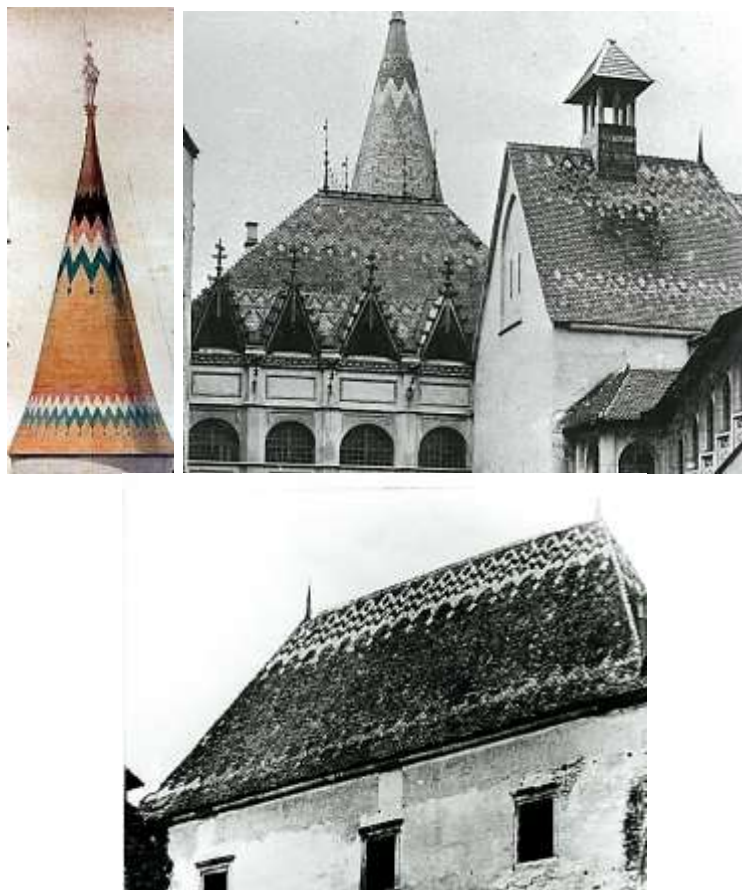
¹⁹⁶ Priamos kikéri Achilleustól Hektor holttestét & Paris ítélete. Szilágyi Sándor: A magyar nemzet története, I. kötet, Budapest 1895(1994 reprint), CCIX. és CCX. oldal közötti mellékletek.

¹⁹⁷ csicsókeresztúri Torma Károly: Római feliratok Erdélyből. Pest, 1865. (Kül. ny. az Archaeol. Közleményekből).

Nagyvárad a nevét és létezését Szent László király várának köszönheti, ami így az összes európai hagyománya szerint város központját, fő ékességét és látványosságának legvonzóbb magját alkotja és alkotta, hiszen a meleg-források miatt hatalmas várának vize télen sem fagyott be. A nyolcvan évi balkanizálás csúcspontjaként a XXI. században a váradi várat sikerült a városképből úgy kizárni, hogy a várost nem ismerő odalátogatók meg ne találják, s föl se tűnhessék nekik, mert balkáni stílusú monstrumokkal körülépítették. Ugyanis ilyen középkori eredetű, de valójában renaissance olasz bástyás vár az európai művelődésnek mérföldekre, sőt tartományokra nem található évszázados emléke. A román városépítés azonban fontosnak tartja az arra járóktól és turistáktól elrejteni. Jellemzően Várad neve „Oradea” még románul is pontosan ebből a várból származik, és azt az európai kereszténységnek az a páratlan és szenté avatott királya kezdte építeni, akit az európaiak az első keresztes háború vezérének választottak, s történetesen Erdélynek a védőszentje. Törcsvár vára eredetileg a székelyek ispánjáié volt s jóformán majdnem az egyetlen épen maradt középkori vár Erdélyben, de az egész Kárpátmedencében párját ritkítja. A környeztetét sikerült oda nem való vásári bodékkal úgy elárasztani, hogy a régi Teleki térrel könnyen fölveszi a versenyt.

A vajdahunyadi várról leszedték az értékes és párját ritkító színes Zsolnay pirogránit tetőcserepeket, hogy sikerüljön Középeurópa legszebb várát pompájától megfosztva balkáni nivóra süllyeszteni, amely jelenleg körülbelül slum szinten áll.

Vajdahunyad vára Európában versenyezhetne a Loire völgyi kastélyokkal, de azoknál gyönyörűbb színes cserepek fedték, éppúgy, mint a bécsi Stephansdomot Középeurópában.

A románokat azonban a színes Zsolnay cserepek irritálták, és az összes színes Zsolnay cserepet leverték Vajdahunyad várától, mert a Balkánon az nem jó, ha egy épületnek középeurópai művészi külseje van.

A kolozsvári Mátyás szoborról a történeti hitelesség fokozására leverték Mátyás király címerét, s olyan hazug és korlátolt föliratot tettek rá, amit Janus Pannonius 1468. január elsején írt levele ripityára szaggat és döntően megcáfol.¹⁹⁸ Kolozsvár főterén, annak a városnak, melynek lakossága még 1960-ban is a többsége magyar volt ma már egyetlen egy magyar üzlet sincs, s gyakorlatilag senki nem láthatja az erdélyi művelődés és csillagászat egyik legfontosabb emlékének, zalánkeméni Kakas István magyar diplomata házának következő domborműveit:

rák

ikrek

bika

kos

oroszlán

mérleg

holló

skorpió

A Székelyföld fővárosának, Marosvásárhelynek főterén is jó, ha csak egyetlen magyar cég található.

Szent István Gyulafehérvárott pontosan román stílusú székesegyházat épített. A románoknak azonban az európai román stílus nem volt elég román, és elég jó, és sikerült azt a szomszédságába telepített balkáni stílusú épülettel teljes kakophóniát elérni. Ezt az onnan a környéken nem létező hallhatóságnak sugárzott üvöltő teszi teljessé, mert így sikerül zavarni a középkori székesegyházban folyó latin szertartásokat, és dűhítse még a turistákat is, mert ez a Balkánon így szokás; mintha egész Erdélyben nem tudtak attól távolabb eső helyet találni, hogy onnan sugározzanak. Az is pusztán véletlen, hogy a kolozsvári hatalmas középkori Szent Mihály templomot körülvevő parkot zsibvásárral fölszámoták, hogy ott vasárnap délelőtt egetverő heavy metal zenével kísérjék a szertartásokat.

Sebesvár déli tornya még a két világháború között is fedve volt, s könnyen rekonstruálni lehetett volna. Azóta eredményesen az ebek harmincadjára juttatták, és az ilyenformán eltűnő kifejezetten középkori várról azt hitetik a balkánról óda települtekkel, hogy azt Decebal kortásai építették.

¹⁹⁸ CIORĂNESCU, George, La bataille de Baia, Ungarn-Jahrbuch, 1978 [1980], 9, 15–29. una lettera sconosciuta di Janus. Pannonius. [Baia=Moldvabánya. Mátyás és Stefanul Mare. Janus Pannonius egy ismeretlen levelének közlésével]

Sebesvár déli tornya

A déli torony ma

Sebesvár északról

Kós K. rekonstrukciója

A bizánci egyháznak Erdélyben Szent Hierotheosz kora (X század) óta kialakult egy olyan templomépítészete, aminek romjait föltártak Gyulafehérvárott,¹⁹⁹ de aminek valójában éppen maradt csodálatos alkotása maradt fenn Demsuson. Ezeknek a bizánci templomoknak a tornyaival versenyeztek és versenyeznek a mai napig a bizánci egyháznak bámulatos máramarosi fatemplomai. Éppenúgy a középkorig visszanyúlik az algyógyi (c1077), a zeykfalvi (XII szd?), a guraszadai (XII.szdz), szentbenedeki (Szilágy vármegye, 1200 körül²⁰⁰), révkolostori (1484-90), feleki (1468-88) és a brassói Bolgárszeg Szent Miklós templomának építése (1399: fatemplom 1495: kőtemplom), valamint a felsőszilvásié (1575-80).

¹⁹⁹ Danuela Marcu Istrate: Biserica din se colele X-XI, de influenta bizantina de Alba Iulia. Restituiri preliminare (2011) The 10th-11th centuries' Byzantine style church in Alba Iulia. Preliminary considerations Academia.edu

²⁰⁰ Entz Géza: Erdély építészete a 11-13. században, Kolozsvár 1994, 156-157. oldal, 18. ábra.

Demsus X. század

Zeykfalva XII. szd?

Algyógy c.1077

Guraszada XII.szdz

Sugatag 1642

Révkolostor 1494-90

Felek 1468-88

Bolgárszeg 1495

Mindezek tanúsítják a görögkeleti templom építészetének évszázados erdélyi hagyományait. A románok azonban 100 év alatt képtelenek voltak megtanulni azt, hogy Erdély nincs a Balkánon, és úgy látszik, hogy nem is tudják, hiszen 100 év alatt nem vették észre, hogy Erdélynek majd minden jelentős és fő folyója fasiszta eltévelyedésből, ha nem éppen túl sokat olvasva Nyirő írásaiból a legmagyarabb folyóba, a Tiszába ömlik. Különösen az istentelen marxizmus bajnoka, Csauseszku óta elárasztják építészetileg nullát érő iparilag gyártott balkáni vásári bódéknak látszó és templomnak álcázott selejttel a falvakat függetlenül attól, hogy ott élnek-e egyáltalán görögkeltiek, vagy nem. A városokban pedig ormótlan nagy otromba és sötét hodályoknak húznak föl, hogy ezek révén a balkanizálást sikerüljön tökélyre vinni.

A balkanizálás diadalát az egész Erdélyben egyetlen Csauseszku cipészi kaptafájára vert tíz emeletes bérlaktanyák biztosítják, amelyek végeláthathatalan sorban kígyózva szaporodnak és árasztják el egész Erdélyt, hogy unalmasságukkal és ötlettelenségükkel unalmukból ki ne zúkkenthessék az arra látogatókat, hogy az ott lakókat ne is említsük, meg a 10. emeletre vivő felvonóik rendszeres bedöglését.

1914-ben a MÁV-nak Erdélyben 2384 km vasútja volt,²⁰¹ de az erdélyi helyi érdekű vonalak hossza elérte 17 145 km-t már 1900-ig.²⁰² A második világháború után a vasúttal szemben inkább az úthálózat fejlődéstől függ gazdasági fejlődés. Sajnos a román impérium alatt az erdélyi úthálózat minősége igen mélyre, nemcsak a balkáni görög autópályák, de a hellászi harmadrendű utak színvonala alá süllyedt. Igen jellemzően a Nagyvárad-Marosvásárhely autópályát nem tudták megépíteni 25 év alatt sem, s annak még a harmad része sem készült el egy emberöltő alatt.

²⁰¹ Szász Zoltán.: Gazdaság és társadalom a kapitalista átalakulás korában. in: Köpecz Béla: Erdély története, Budapest 1986, III. kötet, 1518. oldal.

²⁰² „3.2.2. A vasúti hálózat fejlődése” . http://www2.uvt.bme.hu/kazinczy/1.%20Oktatási%20anyagok_/1.1.%20Előadások_/1.1.1.%20Vasúti%20pályák_/3.2.2.%20A%20vasúti%20hálózat%20fejlődése.pdf

Ehhez azt kell sajnos hozzá tenni, hogy az európai vezérkarok a fegyelmet a mosdók állapotából tudta leghamarabb megállapítani. Erdély balkanizálása ezekből tökéletesen kitűnt 1990-re, de az még a XXI. századra is legfeljebb némileg került közelebb Európához. „Az évezredes erdélyi és székely erdőket letarolják és senki sem gondoskodik arról, hogy a letarolt erdőket újratelepítsék, minthogy az a „feudális magyar kizsákmányolás” eljárásához tartozott, de az a Balkánon nem szokás, ezért sikerült a görög és a dalmát hegyeket már évszázadok óta lekopasztani.

Az erdélyi aranybányákat, amelyeket legalábbis a rómaiak idejébe is működtek majd kétezer évvel ezelőtt, és a magyarok ezer éven át műveltek, Császeszkuéknak sikerült 1970 után egy másfél évtized alatt kimeríteni, és állítólag a ciánművelést már az 1960-as években elkezdték, így halmozódott föl az a sok ciános hordalék, ami elárasztotta a Tiszát 2000-ben.

A nagybányai festő iskola, amely a magyarok európai hírűvé fejlesztettek a román impérium alatt teljesen elszorvadt, és meg is szűnt. Alkotásai legnagyobb része Erdélyben szintén eltűnt, mert míg 1994-ben mind a nagyváradai püspöki palotában, mind pedig a kolozsvári Bánffy palotában igen nagyszámú gyűjteményben volt látható, ma már legfeljebb az igen bennfentesek tudhatják, ha azok egyáltalán tudják, hogy ezek a festmények hol lappanganak, vagy egyáltalán megmaradtak-e, vagy éppen Bem, meg a Turul szobor sorsára jutottak.

A románok a Hangyát és az EMKE-t beszűntették, az Erdélyi Múzeum Egylet közlönyét pedig évtizedekre Az EME gr Mikó Imre mecénatúrája nyomán Erdély történetéből az európai műveltségnek hatalmas gyűjteményét halmozta föl. Erre azonban a balkanizáláshoz nincs szükség és az valójában a balkanizálásnak útját álja, az EME gyűjteménye jelenleg sincs nyitva.

A bíróságok működését sikerült a balkáni jogszolgáltatás magasiskolájává fejleszteni, ahol népbírói határozatok balkáni jogot szolgáltatnak, amely köszönő viszonyban sincs az igazságszolgáltatással. Ez a balkáni román gazságszolgáltatás annyira esett a római jogtól, mint Makó Jeruzsálemtől, s a román népbírónak úgy konyítottak a *constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuere* meghatározásának gyakorlásához, mint a hajdúk a harangöntéshez. Sajnos a tények *sine ira et studio* megállapításában, a *ius suum tribuere* gyakorlásában sem román bírák, sem a román állam azóta sem jeleskedik. A román állam 1930 óta elfelejtette kifizetni a hajdúdorogi egyházmegyének az optans perben a nemzetközi bíróság által odaitéltetket, ahogy a Bánffytól megvonták a nekik visszaítélt erdőket, mert a románok azt képtelenek fölfogni, hogy a Bánffyak és a Tomaj nemzetség az erdőket nem a román államtól kapták, hanem az Árpádoktól²⁰³, amikor nemhogy a román állam, de még Moldva és Havasalföld sem létezett. A román „jogszolgáltatásnak” köszönhetően az egyik legnagyobb magyar író Nyirő Józsefet nem lehet szülőhelyén eltemetni, mert Nyirőnek az volt a meggyőződése, hogy az Erdély és a Székelyföld 1000 évig Magyarország része volt. Azok, akik jelenleg is ápolják azt a farkast, amit Mussolini küldött nekik, azt papolják, hogy Nyirő „fasiszta” volt. Mindakettő csak azt bizonyítja, hogy halvány fogalmuk sincs arról, hogy mi a fasiszmus és ki volt fasiszta. Egyébként még az akasztott bűnözőknek is joguk van az eltemetéshez, és még a népellenes bűnökért kivégzett Császeszku házaspárt is eltemették, de ha valaki páratlanul jó magyar író, annak a Balkánon nem jár földi nyugalom. Czegei Wass Albertről a balkáni jogszolgáltatás azt állítja, hogy háborús bűntényeket követett el ott, ahol nem is tartózkodott, és ezt a hülyeséget még az amerikaiak se tudták beadni, akik a balkáni román szövetségeseinek sose adták ki a grófot, de a balkáni román „jogszolgáltatás” még a XXI. században is nemcsak beveszi az ilyen fantazmagóriákat, de üldözendőnek tartja még az emlékét is, mert azt képzelik, hogy ezzel a trükkel

²⁰³ „...II. Endre. ...a...Gertud királyné megölésében részes Kacsis Simontól elvette erdélyi birtokait, s azok egy részét a besenyőeredetű Tomaj nemzetségbeli Dénes tárnokmesternek, a későbbi nádornak adta...” Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok, Bukarest 1882, 189. oldal.

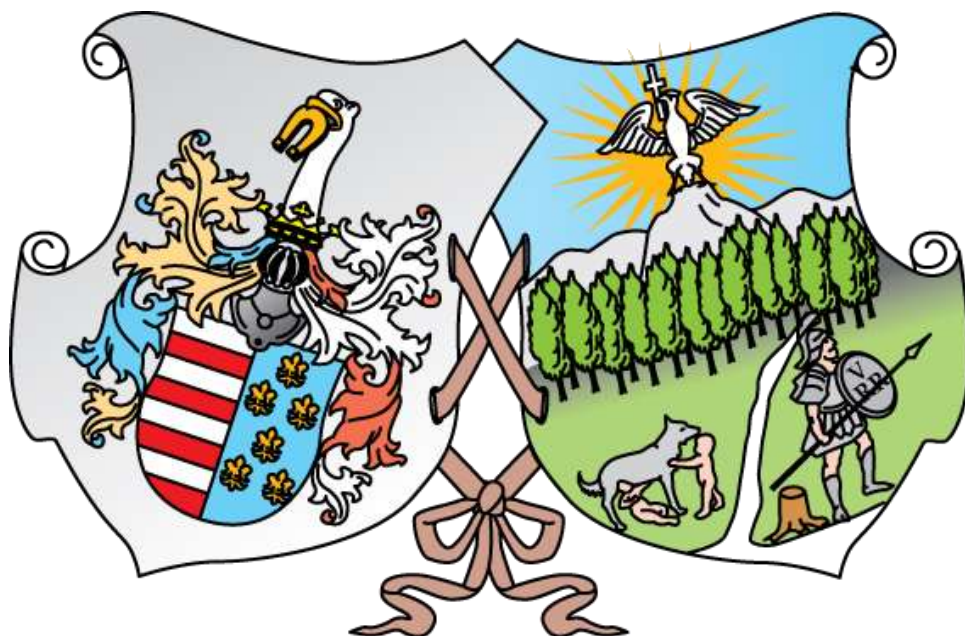
cf: Makkai László: Erdély a középkori magyar királyságban in: Szász Zoltán: Erdély története, I. kötet Budapest 1986, 288. oldal.

a magyar művelődést megbéníthatják, és az európai örökséget pusztíthatják. Mindez valójában constans et perpetua voluntas iniuriam tribure, hogy Ulpianus és Traianus forogjon a sírjában.

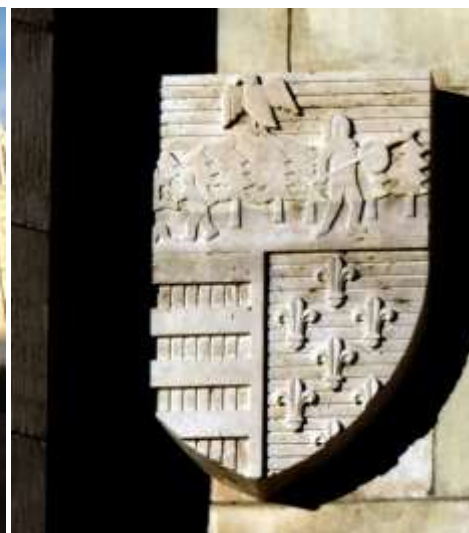
Jellemzően még az erdélyi egyházmegyének a kilenc évszázadon keresztül használt elnevezését is meghamisították avégett, hogy Batthyány Ignác püspöknek az erdélyi egyházmegye hívei számára hagyott könyvtárát elbolzsevizálhassák. Ugyanígy elbolzsevizálták a magyar levéltárakat, a magyar egyetemet, amit először Báthory István hozott létre Kolozsvárott, de amelynek a jogutódjában még a Habsburg elnyomás alatt is folytatódott a jogász és az orvosképzés. A románok ezt Kolozsvárról a székelyföldi magyar autonóm tartományba számúzték, mert még Sztalinnak, a bolzsevizmus legvadabb gyakorlójának se volt képe hogy a magyarokat az automiájuktól és egyetemüktől megfossza. Azóta Romániának sikerült még a szovjet „jogszolgáltatás” színvonala, sőt még Sztalin színvola alá is süllyednie, mert a magyar autonóm tartományt azóta fölszámolták és a magyarok alapította marosvásárhelyi orvosi egyetemet pedig gyakorlatilag már teljesen elrománosították.

A római jognak és az igazságszolgáltatásnak meggyalázásával és jogtiprásával a hajdúdorogi egyházmegye birtokaiból egyetlen négyzetmétert nem adtak vissza Szatmárnémetiben levő házaival ugyanúgy járt és Christifideles Graeci bullában meghatározott 75 parochiájából egyetlen egyet nem kapott vissza.

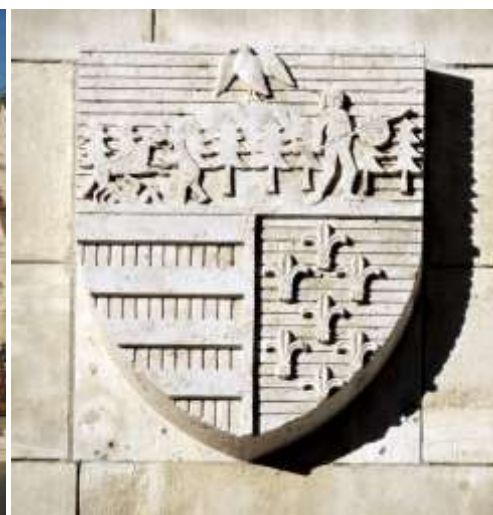
A magyar királyság vármegyéiből Beszterce-Naszód vármegye címerébe nemcsak Romulus és Remus történetét Mars istennel egyetemben fölfestették, mégpedig pajzsán a *Virtute Romana Rediviva* rövidítésével. Mindezek tetejébe ugyanezen a pajzson Havasalföld címere magaslik. Az nem volt elég, hogy ezt a címet az egész Beszterce-Naszod vármegye használta a magyar királyságban, hanem ugyanezt fölfaragták Budapesten a Duna mellet magasló parlament külső falára kétszer is, amint azt mindenki ma is láthatja. Ezzel éles ellentétben, és igen jellemzően nemcsak a magyar címer, de a székelyek címre is hiányzik a bukaresti parlament épületéről, sőt balkáni önkénnyel egyre-másra sorozatosan hatalmas büntetéseket szabnak ki a székely polgármesterekre, akik a székelyek zászlaját kitűzik városházukra.

Beszterce-Naszód vármegye címere

Beszterce-Naszód vármegye címerének helye az Alsóházon és nagyítása

Beszterce-Naszód vármegye címerének helye a főbejárat homlokzatán és nagyítása